

Silmukoilla kerrottua paikallista perinnettä

Hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen aineeton kulttuuriperintö

Nina Sundell

Kandidaatintutkielma

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Elokuu 2025

Kandidaatintutkielma

**Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma,
Kulttuuriperinnön tutkimus**

Nina Sundell

Silmukoilla kerrottua paikallista perinnettä. Hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen aineeton kulttuuriperintö.

Sivumäärät: 54 sivua.

Tiivistelmä

Tutkielmani on tapaustutkimus hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisesta paikkasidonnaisena perinteenä ja aineettomana kulttuuriperintönä. Tutkin tikkuröijyn neulomisen merkitystä Hailuodossa luomani kahden kontekstuaalisuuden avulla, joista luku 2 tarkastelee neulomisen merkitystä neuleperinteen alusta 1800-luvulta lähtien. Kohdennan ensin huomion Hailuotoon paikkana ja kulttuuriympäristönä. Katsaus paikkaan historiallisena kulttuuriympäristönä auttaa ymmärtämään tikkuröijyn neulomista elävänä osana paikan sosiaalista, taloudellista ja poliittista kudelmaa, eli historiallista kontekstia.

Luvussa 3 tarkastelen neuleperinnettä erityisesti tikkuröijypiirin perustamisen jälkeen vuodesta 2014 eteenpäin. Tutkiessani tikkuröijyn neulomisen merkitystä kahdessa ajallisessa ääri-laidassa käsitelen nimenomaan paikallista kontekstia laajemman yhteisön sijaan. Lopuksi lainaan Pierre Noran käsitettä ja tulkiten perinneneuletta ja neulomisen käytäntöä muistin paikkana.

Keskeisimpiä aineistojani ovat itse tekemäni tutkimushaastattelut sekä Hailuodon topoteekissa kuunneltavissa olevat Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen nauhoitearkiston murrenauhoitteet hailuotolaisesta elämänpiiristä. Haastattelin tikkuröijyn perinteen vaalimisessa ja tallentamisessa tänä päivänä keskeisiä henkilöitä, eli hailuotolaisia Anne-Maria Haapalaa sekä Auli Sipilää. He ovat perustaneet tikkuröijypiirin, joka on perinneneuleen neulomiseen keskittynyt ja hybridisti kokoontuva neulepiiri. Lisäksi haastattelin Taito Pohjois-Pohjanmaan toiminnanjohtajaa Elina Seppästä, joka tekee yhteistyötä Haapalan ja Sipilän kanssa tikkuröijypiiriin liittyen. Täydentävänä aineistonani käytin Hailuotoon liittyviä kansatieteellisiä julkaisuja ja kotiseututeoksia, sanoma- ja aikakauslehtiä Kansalliskirjaston digitoidusta aineistosta, sekä audiovisuaalista aineistoa. Aineistoni analyysissä nojaan historiantutkimuksen traditioon kuuluvaan lähilukuun sekä sisällönanalyysiin.

Tutkielmani perusteella voidaan samalla todeta, että hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen perinne hengittää, eli muovautuu ajan hengen mukaisesti pysyäkseen paikallisille elävänä kulttuuriperintönä. Sen taustalla voidaan nähdä vaikuttavan sekä aktiivista kotiseututyötä tekevät ihmiset, mutta merkittävää sijaa neuleperinteen tunnistamisessa aineettomaksi kulttuuriperinnöksi näyttelee Museoviraston työ UNESCO:n aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanossa yhteisöjä osallistavasti.

Avainsanat: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen, Hailuoto, perinne, aineeton kulttuuriperintö, paikkasidonnainen neuleperinne, muistin paikka

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen aihe ja taustaa	4
1.2	Tutkimuskysymykset	8
1.3	Aineistot ja menetelmät	8
1.4	Keskeiset käsitteet	12
2	Luotolaisen neulomisperinteen juuret	14
2.1	Hailuoto paikkana	14
2.2	Neulonnan taito ja merkitys	21
2.3	Paikkasidonnainen neuleperinne	25
3	Tikkuröijyn neulominen elävänä kulttuuriperintönä	31
3.1	Tikkuröijypiiri ja sen toimijat perinteen uudistajina	31
3.2	Luotolainen neuleperinne aineettomana kulttuuriperintönä	35
3.3	Luotolaisen neulominen muistin paikkana	38
4	Lopuksi	41
	Lähteet	45
	Liitteet	53
	Liite 1.	53
	Elina Seppäsen puolistrukturoidun haastattelun (6.2.2025) teemarunko	53
	Liite 2.	54
	Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan puolistrukturoidun haastattelun (13.2.2025) teemarunko	54

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja taustaa

Kolumbiajoella raivosi myrsky. Laiva oli joutunut rajuilman kouriin, ja sitä varten lähetettiin pelastuspartio. Yksi pelastajista kuitenkin putosi veden varaan ja hukkui. Myöhemmin vaimo tunnisti miehensä tämän villapaidasta: luotolainen oli kulkenut matkalaisten mukana kotisaarelta kauas valtameren taakse.¹

Hukkuneen miehen villaneule oli hailuotolainen tikkuröijy, jonka hänen vaimonsa oli hänelle neulonut. Neuleen tarina johtaa sekä pariskunnan kotisaarelle että neuleperinteen syntysijoille Perämeren suurimmalle saarelle Hailuotoon.²

Laajemmin ilmiö hukkuneiden kalastajien tai merenkulkijoiden tunnistamisesta heidän päällään olleesta villaneuleesta linkittyy osaksi tiettyjen kansainvälisten, paikkasidonnaisten villaneuleiden kulttuuriperintöä ja historiakulttuuria.³ Siten esimerkiksi laajasti tunnettujen Irlannin länsirannikon Aran-saarilla neulottujen villaneuleiden palmikoiden kuviot eivät kannassällään yksinomaan kuvioihin liitettyjä symbolisia merkityksiä, vaan neuleen palmikkokuvioiden välityksellä on tarinaperinteen mukaan kerrottu myös paikkaan sidotusta identiteetistä.⁴ Colombia-joella, Oregonin osavaltiossa Yhdysvalloissa, hukkuneen miehen päällä ollut hailuotolainen tikkuröijy on osa tätä merellisten neuleiden joukkoa. Syvennyn tarkastelemaan tutkielmassani hailuotolaisen tikkuröijyn neulomista paikkasidonnaisena neuleperinteenä ja aineettomana kulttuuriperintönä. Ennen tarkempia tutkimuskysymyksiäni esittelen aluksi aiheeni taustaa. Sen jälkeen teen katsauksen käsityökulttuuriin liittyvään aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, joka osaltaan perustelee sekä tutkimuskysymyksiäni että tutkielmani aiheen tarpeellisuutta kulttuuriperinnön tutkimuksen kentällä.

Hailuotolainen tikkuröijy, jota kutsutaan myös luotolaiseksi ja tikkuriksi, on perinteisimmillään pesemättömästä suomenlampaanvillasta neulottu villaneule. Neulontaan käytetty villalanka on värjäämätöntä, eli toistaa lampaanvillan luonnollisia värejä. Tikkuröijyn syntyhistoria ajoitetaan nykytiedon mukaan 1800-luvun alkupuolelle Hailuotoon. Alkuperäisen

---

¹ Taito-lehti 1/2014, 48–49. *Taito-lehti* on Taitoliiton eli käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n julkaisu. Vuosien 1939–1990 välillä julkaisu oli nimeltään *Kotiteollisuus: kotoisen kätevyuden ja yritteliäisyyden edistäjä* ja vuosien 1932–1935 lehti tunnettiin nimellä *Lastu ja lanka: aikakauslehti kotoisen käsityötaidon kohottamiseksi*.

² Taito-lehti 1/2014, 48–53.

³ Esimerkiksi Kettle 2019, 332–339; Ylen verkkosivut 2013.

⁴ Carden 2014, 260–275.

tikkuröijyn neulojaksi nimetään usein Sofia Björnholm; yksi hänen neulomansa neule päätyi vuonna 1971 Suomen Kansallismuseon esinekokoelmiin Hailuodolle suuntautuneen kansatieteellisen keruun myötä.⁵ Björnholmin neuletta mukailleen alkuperäisin neulemalli oli alun perin kaulukseton, pintastruktuuriltaan *4 oikein ja 1 nurin* pystyneuloksella neulottu villa-neule; neuleen resorit neulotaan *2 oikein, 2 nurin* joustinneuleella. Alkujaan neuleen kanssa oli tapana käyttää samalla pystyneuloksella neulottua pitkää huivia. Villaneuleen etuosaa koristaa kaula-aukon alle sijoittuva korinpohjaneuloksella⁶ neulottu neliö, jota nimitetään västäräkiksi, kaupungiksi ja rekoksi.⁷ Joustinneuleen sidoksen rytmi sekä korinpohjaneuloksen yhdistelmä tekevät siitä tunnistettavan hailuotolaisen neulemallin.

Villaneuleen historia linkittyy luontevaksi osaksi paikallista merellistä ympäristöä, joka sellaisenaan on luonut reunaehdot perinteen syntymiselle. Hailuodon monin paikoin karu maaperä soveltui aikoinaan hyvin lammastalouteen saarella harjoitettavaksi elinkeinoksi kalastuksen, hylkeenpyynnin ja kädentaitojen lisäksi.⁸ ”Kymmenellä tikulla miestä myöten”⁹ neulottu saumaton neule on suunnittelultaan mahdollistanut maksimaalisen toiminnallisuuden paikallisten kalastajien työvaatteena. Saumattomuus liittyy neuleen käyttömukavuuteen työvaatteena. Villan toiminnallisuus materiaalina liittyy sen lämmönkestävyyteen kastuessaankin; kalastajien työvaatteelle tämä ominaisuus on erityisen tärkeä.

Vaikka tässä tutkimuksessa huomio kohdentuu tikkuröijyyn paikkasidonnaisena, eli tiettyyn paikkaan identifioitavana neuleperinteenä, voisi erilaisella rajauksella tutkimuksen kohteena olla pelkästään vaikkapa neuleen materiaalisuus. Tänä päivänä käsityökulttuurin tai esimerkiksi materiaalisen kulttuurin tutkimusta tehdään monitieteellisesti ja -menetelmällisesti. Esineisiin ja niiden valmistamiseen onkin kohdennettu tutkimuksellisia katseita muuttuvilla painotuksilla, mukautuen aina tieteen paradigmaan tai oppiaineen painotukseen. Museologiassa

---

⁵ Elävän perinnön wikiluettelo; hailuotolainen tikkuröijy; Suomen Käsityön Museon Finna-sivusto. Suomen Käsityön Museon Finna-sivuston mukaan Hailuodolle suuntautuneen kansatieteellisen keruun suorittivat Marja-Leena Kaasalainen sekä Anja Punamäki. Tikkuröijy on löydettävissä Kansallismuseon Finnasta tunnisteella K10193:2.

⁶ *Korinpohjaneule* tarkoittaa jatkettua helmeneuletta eli kahdella kerroksella neulotaan mallikertaa *2 oikein, 2 nurin* kahden kierroksen ajan. Kolmannella ja neljännellä kerroksella kuvio kohdentuu päinvastoin; *2 nurin, 2 oikein*. Lopputuloksena syntyy jatkettu helmeneule, joka muistuttaa visuaalisesti korinpohjaa.

⁷ Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolainen tikkuröijy.

⁸ Korhonen 2018, 142–156; Pudas 2013.

⁹ *Tikut* viittaavat neulepuikkoihin, jotka aiemmin valmistettiin Hailuodossa karitsan luista tai puusta veistämällä. Neulontatekniikassa hyödynnettiin kymmentä neulepuikkoa, jolloin mahdollistui saumattomana neulotun neuleen valmistaminen. Tekniikka vastaa nykyään pyöröpuikolla ja pyöröneuleena neulomista saumattomasti. Tekniikan hyötynä on välttyä tasana neulottujen irrallisten kappaleiden yhdistämisestä toisiinsa saumoilla. Pudas 2013; Luutonen et al 1993, 8.

mielenkiinto voi kohdistua vaikkapa museoiden tekstiilikokoelmien neuleiden muodostumaan kansankulttuurin kuvaukseen; näkökulma olikin yleinen aiemmassa etnologisessa tutkimuksessa.¹⁰ Varhaisimpien suomalaisten museokokoelmien perusta luotiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa tehtyjen kansatieteellisten keruiden varaan. Esimerkiksi 1870–1880-luvuilla syntyi hankkeita, joissa niin ikään villaiseen tekstiiliperinteeseen kuuluvaa ryijyperinnettä alettiin systemaattisesti keräämään talteen museoiden kansatieteellisiin kokoelmiin. Mittavan työn suomalaisen käsityötutkimuksen saralla teki aikoinaan silloisen valtion historiallisen museon (nykyisen kansallismuseon) amanuenssi, kansatieteen professori U.T. Sirelius (1872–1929).¹¹ Hänen 15 vuoden ryijykeruunsa tulokset julkaistiin teoksena *Suomen ryijyt: tekstiilihistoriallinen tutkimus* (1924).¹² Sireliuksen ansiokasta tutkimustyötä kerätä yksiin kansiin suomalaisen ryijyn tekstiilihistoriaa, runsaalla kuvituksella havainnollistaen, pidettiin jo aikalaiskuvauksissa merkkiteoksena.¹³

Sittemmin suomalaisen käsityöperinteen tutkimuksessa erityisesti Marketta Luutosen väitöskirja *Kansanomainen tuote merkityksenkantajana: tutkimus suomalaisesta villapaidasta* (1997) toi näkyväksi pohjanmaalaista käsityöperinnettä korsnäsinpaitaan ja jussipaitaan liitettyjen merkitysten näkökulmasta.¹⁴ Käsityökulttuurin ja -perinteen tutkijana Luutonen on kirjoittanut näistä pohjalaisneuleista lukuisia julkaisuja.¹⁵ Niistä teoksessa *Sydämenlämmittäjä ja tikkuripaita: perinteisiä neuleita Suomesta ja Eestistä* (1993) on lyhyt maininta myös hailuotolaisesta tikkuröijystä ja sen historiasta. Kirjan tekijöistä Kyllikki Mitronen on tutkinut museokokoelmiin kuuluvia perinneneuleita ja tehnyt niistä neulontaohjeita. Kirjassa olevan tikkuripaidan ohje pohjautuu aiemmin mainittuun Kansallismuseon kokoelmiin kuuluvaan Sofia Björnholmin neulomaan vanhaan tikkuröijyyn.¹⁶

Suomalaisen neuleperinteen eri osa-alueita ovat kartoittaneet Marketta Luutosen ohella useat muutkin tutkijat. Esimerkiksi etnologi Anna Rauhala tutki väitöskirjassaan *Neulonnan taito* (2019) neulontaa taitona ja tuotteena käyttäen yhtenä aineistonaan Suomen Kansallismuseon

¹⁰ Fingerroos, O. et al. 2022, 139–143.

¹¹ SKS kansallisbiografia.

¹² Sirelius 1924; Ahonen-Kolu, S. et al. 2009, 38.

¹³ Esimerkiksi Suomen Kuvalehti 18.10.1924; Historiallinen Aikakauskirja 1.1.1924; Suomen käsityöopettajien liiton ulosantama 1.1.1924; Suomen Sosiaalidemokraatti 8.11.1924.

¹⁴ Luutonen, 1997.

¹⁵ Luutonen et al. 1993; Luutonen 2001; Luutonen 2007; Luutonen, Bäckman & Bäckman 2016.

¹⁶ Luutonen et al. 1993, 71–73.

esinekokoelmaan kuuluvia käsin neulottuja lapasia.¹⁷ Siinä missä Luutonen lähestyi pohjalaisia perinneneuleita kehittämänsä tuotteen *olemusanalyysin*¹⁸ avulla nojaa Rauhala aineistonsa analyysissa etnografiseen tutkimusotteeseen kehittämänsä *taidon etnografian*¹⁹ -käsitteen välityksellä. Helsingin yliopistosta käsityötieteestä väitellyt Anna Kouhia on sen sijaan tutkinut nykypäivän käsin neulottuja sukkia tietynlaisena suomalaisuuden neulottuna identiteettinä.²⁰

Siitäkin huolimatta, että hailuotolaisen tikkuröijyn historia ulottuu jo 1800-luvun alkuun ja se on tänä päivänä sekä elävän perinnön wikiluettelossa²¹ että Suomen aineettoman kulttuuriperinnön kansallisessa luettelossa²² ei perinneneuletta ja siihen kiinnittyvää kädentaitoa ole tutkittu yhtä mittavasti kuin tässä johdannossa mainitut tutkimukset. Vuonna 1928 Helsingin yliopistossa Helvi Venäläisen julkaisematon pro gradu -tutkielma *Hailuodon naisten vanhat käsityöt ja niihin liittyvä sanasto* nojasi etymologiseen näkökulmaan hailuotolaisen käsityöperinteen tutkimuksessa. Vuonna 2005 Elina Hyvärisen Joensuun yliopistossa (nykyisin Itä-Suomen yliopisto) teki käsityötieteen proseminarityön ”*Kymmenellä pikkutikulla miestä myöten*”. *Hailuodon perinneneuleen materiaalit, työvälineet ja valmistus*.²³ Kumpaakaan tutkielmaa ei ole julkaistu mainittujen yliopistojen julkaisuarkistoissa ja niistä tuoreinkin on kirjoitettu 20 vuotta sitten. Luvussa 3.2 kerron haastattemieni kahden hailuotolaisen paraikaa tekeillä olevasta tikkuröijyyn liittyvästä kirjaprojektista, johon Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Pohjanmaan rahasto myönsi kotiseutuapurahan keväällä 2024.²⁴ Voidaan silti sanoa, että suomalaisen neuleperinteen ja käsityökulttuurin tieteellisessä tutkimuksessa on hailuotolaisen tikkuröijyn muotoinen tutkimusaukko. Tätä aukkoa pyrkii oma tutkielmani osaltaan täydentämään. Tikkuröijyn neulomisen perinteen tutkiminen on tärkeää, sillä neule ei ilmennä pelkästään hailuotolaisten käsityökulttuuria ja siihen kytkeytynyttä historiaa, vaan neuleen tarina on piiloon jäänyt osa myös kansainvälisten paikkasidonnaisten neuleiden kaanonia.

---

¹⁷ Rauhala 2019.

¹⁸ Luutonen 1997; Luutonen 2001, 50–62; Luutonen 2008, 331–341.

¹⁹ Rauhala 2019, 25–29, 216–217.

²⁰ Kouhia 2020, 180–202.

²¹ Museovirasto: Aineettoman kulttuuriperinnön verkkosivut. Opetus- ja kulttuuriministeriö nimesi Suomen kansallisen listan ensimmäiset kohteet vuonna 2017; hailuotolainen tikkuröijy on nimetty listaan heti samana vuonna.

²² Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen; Aineeton kulttuuriperintö.fi.

²³ Tieto Hyvärisen tutkielmista löytyy Elävän perinnön wikiluettelosta; hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen. Helsingin yliopiston julkaisuarkistossa (Helda) opinnäytteen *Hailuodon naisten vanhat käsityöt ja niihin liittyvä sanasto* tekijäksi on nimetty Helvi Venäläinen, wikiluettelossa tekijänä mainitaan eri nimi eli Schultz.

²⁴ Suomen Kulttuurirahaston verkkosivut 17.5.2024.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkielmani on tapaustutkimus hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisesta, tarkasteltuna nimenomaan hailuotolaisessa kontekstissa sekä kahdessa ajallisessa ääripäässään – neuleperinteen alussa 1800-luvulta alkaen sekä tänä päivänä. Rakentaessani luvuissa 2 ja 3 kuvaa Hailuodosta paikkana ajallisissa konteksteissaan vastaan samalla tutkimuskysymyksiini. Ensimmäiseksi kysyn, mikä merkitys tikkuröijyn neulomisella oli neuleperinteen alun historiallisessa kontekstissa, eli sosiaalisessa, taloudellisessa ja poliittisessa kudelmassa aikana, jolloin sen neulominen oli elävä osa arkea? Kohdentaessani luvussa 3 katseen neulomisen kulttuuriin 2000-luvun Hailuodossa vastaan samalla kysymykseen: mitä tikkuröijyn neulominen merkitsee tänä päivänä?

1.3 Aineistot ja menetelmät

Esineet eivät ole mykkiä, mutta päästäkseen niiden ilmentämän taidon jäljille on tutkijan vaurauduttava muodostamaan kokonainen kuva tarkasteltavasta ilmiöstä moninaista aineistoa yhteen kutoen. Tämän voi todentaa niin johdannossa mainittujen Anna Rauhalan kuin Marketta Luutosenkin tutkimusten aineistonmuodostuksesta.²⁵ Moninainen aineistoni nojaa lisäksi jo esille tuotuun tosiasiaan, ettei kattavaa tikkuröijyn kulttuurihistoriaan ja kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta ole saatavilla.

Laajan tausta-aineistoni välityksellä minulla on tarkoitus päästä sisälle siihen sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen ympäristöön eli historialliseen kontekstiin, jossa neulomisen perinne sai alkunsa ja tikkuröijyjen neulominen oli elävä osa sen ajan elämänpiiriä. Tästä syystä seuraavaksi esittelemäni aineistonmuodostukseni nojaa aiheen taustoittamiseen monimediaista aineistoa hyödyntäen. Aineistonmuodostukseni on samanlainen tutkiessani tikkuröijyn neulomista nykyhetkessä.

Näkökulmani keskiössä on myös tarkastella hailuotolaisen tikkuröijyn neulomista paikkasidonnaisena neuleperinteenä ja kädentaitona. Ymmärtääkseni 1800-luvulla syntyneen kädentaidon historiallista kontekstia hyödynnän Hailuodon topoteekkiin, eli Internetissä olevaan

---

²⁵ Marketta Luutonen käytti aineistonaan mm. fyysisiä korsnäsinneuleistä sekä niiden valokuvia. Täydentävänä aineistona sekä Luutonen että Rauhala ovat käyttäneet sanoma- ja aikakauslehtiaineistoja, käsityökirjoja, oman tietotaidon mukanaan tuomaa hiljaista tietoa sekä aistinvaraisia havaintoja.

Hailuodon kotisseutuarkistoon tallennettuja hailuotolaisten haastatteluja.²⁶ Haastattelujen äänitallenteet on saatu topoteekin käyttöön Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) suomen kielten nauhoitearkistosta ja ne ovat luonteeltaan murrehaastatteluja. Nämä paikallista elämäntapaa ja käytänteitä valottavat tallenteet ovat olleet minulle arvokas, omaäänisenä välittyvä aikaikkuna aikaan, joka on jo kadonnut. 1800-luvulla syntyneiden haastateltavien välityksellä sain heidän kertomustensa kautta näkymän samalle vuosisadalle, jolloin tikkuröijyn neulomisen tämänhetkisen tiedon valossa katsotaan saaneen alkunsa.

Alkuperäisaineistonani tutkiessani tikkuröijyn neulomista nykyhetkessä ovat olleet itse tekemäni tutkimushaastattelut. Haastattelin tikkuröijypiiriin²⁷, eli tikkuröijyn neulomiseen omistautuneen neulepiirin perustaneita hailuotolaisia Anne-Maria Haapalaa ja Auli Sipolaa, jotka ovat vaikuttaneet keskeisesti tikkuröijyn näkyvyyteen ja tunnettuuteen tänä päivänä. Heitä oli luonnollista haastatella yhdessä edellä mainitusta syystä. Tämän lisäksi haastattelin Taito Pohjois-Pohjanmaan toiminnanjohtajaa Elina Seppästä, joka on toiminut vuodesta 2019 myös Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n hallituksessa. Elina Seppänen on ollut mahdollistamassa tikkuröijypiirin hybridiversion toteuttamista, sillä ilmoittautuminen neulepiiriin virtuaaliseen osuuteen tapahtuu nimenomaan Taito Pohjois-Pohjanmaan verkkosivujen kautta.

Kaikki haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Lähetin teemalistat²⁸ ja tutkimussuostumusluvut sekä tietosuojailmoituksen haastateltavilleni hyvissä ajoin sähköpostilla. Näin kaikilla oli tarpeeksi aikaa tutustua kaavakkeisiin, harkita osallistumistaan sekä tarvittaessa kysyä lisäkysymyksiä. Kaikki haastateltavani ovat antaneet suostumuksensa haastatteluaineiston käyttämiseen tutkielmassani sekä sen jatkokäyttöön jatkaessani tutkimuksiani aiheen parissa myös opintojeni seuraavassa vaiheessa. Tarvetta anonymisoinille tai pseudonymisoinille ei ollut, sillä kaikki kolme ovat aiemmin antaneet haastatteluja tikkuröijyyn liittyen eri medioille. Tämä oli kuitenkin kaikille ensimmäinen tieteelliseen tutkimukseen liittyvä haastattelu aiheesta.

Aikataulullisista ja välimatkallisista syistä toteutin kaikki haastattelut Teamsissa ja Skypessä, näin mahdollistui myös tallentaa videokokous varmuuden vuoksi. Lisäksi tein molemmista

---

²⁶ Hailuodon topoteekki: Fanni Hassin, Hilja Klemettilän, Hilma Vesan, ja Kustaa Adolf Sipilän haastattelut.

²⁷ Tikkuröijypiiri on hybridisti Hailuodon pappilassa sekä virtuaalisesti Teamsissä kerran kuussa kokoontuva neulepiiri, jota käsittelen luvussa 3.1.

²⁸ Liitteet 1 ja 2.

haastatteluista äänitallenteet ja litteraatiot, jotka tallensin Turun yliopiston omaan henkilökohtaiseen verkkokansioon, joka on tietoturvallinen ja varmuuskopioitu tallennuspaikka. Lopuksi säilytän vain litteraatiot mahdollista jatkotutkimusta varten; videotallenne ja äänitallenteet olivat vain varmistamassa nauhoitusten onnistumista näissä etänä tehtävissä ensimmäisissä tutkimushaastatteluissani. Tutkimussuostumukseen on kirjattu aineiston koko säilytyskaari aina tallennuksesta sen tuhoamiseen asti, joka tapahtuu viimeistään viiden vuoden kuluessa valmistumisestani. Saatuani hyväksytyt tutkimussuostumukset kävin läpi kaikki edellä mainitut tietoturvakäytännöt haastattelujen aluksi vielä suullisesti ja varmistin, että olen selittänyt kaikki käytännöt ymmärrettävästi.

Tilanteen ja toimintaympäristön virtuaalisuus oli kaikille luonteva, sillä se on keskinäisen kommunikointimme normaali ympäristö. Olen osallistunut syksystä 2023 alkaen hybridistitikkuröijyypiiriin, joten olemme nimituttuja sitä kautta. Kaikissa haastatteluissa oli luonteva tunnelma ja keskustelu eteni vapaasti sekä välillä luonnollisesti rönsyillen; varmistin silti, että haastattelurunkojen kaikki teemat tulivat käytyä läpi.

Täydentävänä aineistonani olen käyttänyt Kansalliskirjaston digitoidun aineiston sanoma- ja aikakauslehtiä, sekä Hailuotoa käsitteleviä kotiseututeoksia ja kansatieteellisiä tutkimuksia, jotka osaltaan tarjosivat näköalan 1800- ja 1900-lukujen vaihteen hailuotolaiseen elämään sekä autoivat kontekstoinnissa. Erityisesti kansatieteilijä Samuli Paulaharjun sekä hailuotolaisen kotiseutuneuvos J.L. Suomelan teokset antoivat siihen hyvää pohjaa.²⁹ Lisäksi Kansalliskirjaston digitoidusta aineistosta löytämäni tekstiilitaiteilija ja -tutkija Laila Karttusen artikkeli *Hailuodon kotiteollisuusväkeä* (1940)³⁰ antoi kattavan kuvauksen hailuotolaisesta tekstiilikulttuurista.

Menetelmällisesti tutkielmani nojaa erityisesti kulttuurihistorian tutkimustraditioon. Kulttuurihistoriallista tutkimusotetta voisi luonnehtia jopa *kulttuurihistorialliseksi katseeksi* Turun yliopistossa julkaistun suomalaista kulttuurihistoriallista tutkimusta kartoittavan menetelmäoppaan nimen mukaisesti.³¹ Kulttuurihistorioitsija Hannu Salmi kuvailee oppiaineen näkökulman olevan: ”merkitysten, tai pikemminkin menneiden merkityssuhteiden ja niiden

---

²⁹ Paulaharju 1914; Suomela 1967; Suomela 1969.

³⁰ Kotiteollisuus: kotaisen kätevyyden ja yritteliäisyyden edistäjä 1.1.1040.

³¹ Rantala & Ollitervo (toim.) 2015.

muutosten, tutkimista.”³² Tarkastelen hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen taitoa ja sen merkityksiä kahdessa ajallisessa kontekstissaan – ennen ja nyt – ja siksikin kulttuurihistoriallinen tutkimusote soveltuu hyvin kysymyksenasetteluuni paikkasidonnaisen kädentaidon tutkimisessa.

Muodostaakseni fragmentaarisesta aineistostani kokonaisen kuvan tikkuröijyn neulomisen perinteestä ja sen merkityssuhteista olen hyödyntänyt menetelmänäni historiantutkimuksen traditioon nojaavaa lähilukua sekä sisällönanalyysia. Lähiluvulla tarkoitan esimerkiksi tekstien, kuvien, haastatteluiden ja muisteluiden, audiovisuaalisen aineiston kuin museoitujen tikkuröijyjen kontekstitietojen intensiivistä ”lukemista” ja tulkintaa.³³ Oleellista on myös tulkinnan reflektointi laajempaan kontekstiinsa. Historiantutkimuksen lähiluku poikkeaa Hannu Salmen mukaan menetelmänä kirjallisuudentutkimuksen lähiluvusta siinä, että historiantutkimuksessa lähteistä lähiluvulla ”uutetut” merkitykset ja niiden muodostama verkosto suhteutetaan nimenomaan ”muihin teksteihin, muihin kulttuurintuotteisiin ja laajasti ottaen siihen kommunikatiiviseen prosessiin, jonka osana ne ovat menneisyyden maailmassa syntyneet.”³⁴ Oleellista lähestymistavassani on lisäksi tunnistaa kunkin lähdeyyppin aineistokohtaiset ominaispiirteet sekä niiden omat sisäiset ja ulkoiset kontekstinsa. Saadakseni laajemman taustan tutkimalleni asialle teen kevyttä vertailevaa tutkimusta muista paikkasidonnaisista perinneleuleista.

Olen kohdentanut intensiivisen lähiluvun nimenomaan aiemmin mainittuun keskeisimpään aineistooni; tutkittavan aiheen laajempaa kontekstia täydentävää aineistoa³⁵ olen lukenut ekstensiivisesti.³⁶ Oleellista lähiluvussa on sekä aineiston intensiivinen ja avoin lukutapa että keskeisen aineiston lähilukeminen useampaan kertaan pitämällä ajallista välimatkaa lukukertojen välillä. Olen aiemmin kirjoittanut tikkuröijystä esseen syksyllä 2023, ja käyttämäni Kansalliskirjaston digitoitu aineisto on osittain samaa. Laajankin materiaalin uudelleen läpikäyminen on sekä vahvistanut aineistosta jo aiemmin esiin nousseita keskeisiä teemoja että tuonut niiden ymmärtämiseen syvyyttä.

---

³² Salmi 2022, 38.

³³ Ks. Salmi 2022, 42–47; Luutonen 1997; Rauhala 2019.

³⁴ Salmi 2022, 45. Ks. lisäksi Kalela 2010, 40–59.

³⁵ Ks. Rauhala 2019, 45–46. Rauhala puhuu omassa tutkimuksessaan neulomisen taidon sosiaalisen kontekstin luomisesta täydentävällä aineistolla, kuten sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleilla tai käsityöaiheisilla teoksilla.

³⁶ Ks. Salmi 2022, 44. Laajemmin kulttuurihistoriallisesta otteesta ja lähiluvusta Salmi (2022). Salmi viittaa historiantutkija Rolf Engelsingin määritelmään ekstensiivisestä lukutavasta, eli aiheelle laajemman kontekstin antavien lähteiden nopeammasta ja silmäilevämmästä lukemisesta (Salmi 2022, 44).

Aineiston lähiluku ja tutkijan oma asiantuntijuus auttavat silti ymmärtämään fragmentaarisen pieniäkin lähteitä sekä sommittelemaan niistä uskottavan kokonaisuuden. Hermeneuttisen tieteenfilosofian hengessä on tärkeää huomioida tutkijan oma positio aiheeseensa. Nojaan tutkielmassani hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan, jossa tiedostetaan lisäksi tuotetun tiedon tulkinnallisuus, rajallisuus sekä sen täydentyvä luonne. Lisäksi tiedostan tutkielmani olevan tiettyllä aineistolla ja menetelmillä sekä tietystä näkökulmasta tehty tapaustutkimus aiheesta kaikenkattavan totaalihistorian sijaan. Aiempi koulutustaustani käsi- ja taideteollisella alalla antaa minulle myös niin sanottua ”hiljaista tietoa” sekä aiheeseen liittyvästä materiaalisuudesta ja kädentaidosta että suomalaisesta käsityökulttuurista yleensäkin. Olen kuitenkin erikoistunut kangaspuilla kudottuihin kudonnan erikoistekniikoihin, kuten damastiin, jacquardiin sekä taidetekstiileihin, ja neulonnan saralla olen harrastaja. Taustani takia hailuotolainen tikkuröijy oli minulle silti neulemallina tuttu, vaikka en ollut sitä neulonutkaan; ensimmäisen tikkuröijyn olen laittanut neulepuikoilleni vasta tutkielmani kirjoitusprosessin myötä. Perinneneule nivoutuu oleellisesti kiinnostukseeni tutkia kädentaitoja tieteellisestä näkökulmasta.

1.4 Keskeiset käsitteet

Tutkiessani hailuotolaisen tikkuröijyn aineetonta kulttuuriperintöä on keskeisimpiä käsitteitäni luonnollisesti *aineeton kulttuuriperintö*. Käsite on tullut kulttuurien tutkimukseen niin kutsutun aineettoman käänteen myötä ja eräänlaisena vastapainona usein monumentaaliseksi määrittävälle ja institutionaalisesti listatulle aineelliselle kulttuuriperinnölle. Vuoden 2003 UNESCO:n yleiskokouksessa hyväksyttiin yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta, jonka Suomi ratifioi vuonna 2013. Sopimuksessa aineeton kulttuuriperintö määritellään käsittävän esimerkiksi suullisia perinteitä, sosiaalisia käytänteitä sekä perinteisiä kädentaitoja.³⁷ Siten aineeton kulttuuriperintö on arjessa elävinä näyttäytyviä ja hyväksi havaittuja tapoja sekä käytänteitä, joita ihmiset ja yhteisöt kokevat heille tärkeiksi. Museoviraston aineettoman kulttuuriperinnön toimeenpanosuunnitelma määrittelee *aineettoman kulttuuriperinnön* ja *elävän perinnön* rinnakkaisiksi käsitteiksi.³⁸ Sisällytän tutkielmassani käsitteet koskemaan niin tikkuröijyn neulomisen taitoa kuin siihen liittyvää kertomusperinnettä, muistitietoa sekä muita käytänteitä, jolla perintöä vaalitaan ja siirretään eteenpäin.³⁹

³⁷ Tuomi-Nikula et al. 2013; Finlex.fi. 47/2013.

³⁸ Museovirasto: aineettoman kulttuuriperinnön toimeenpanosuunnitelma 2024–2028, 9.

³⁹ Ks. *ibid.* käsitteen määrittelystä laajemmin ja tapauskohtaisesti.

Koska tikkuröijyn neulomisen perinteen alkaminen ajoitetaan nykyisen tiedon mukaan 1800-luvun alkuun, on luontevaa käyttää käsitettä *perinne*⁴⁰ tarkasteltaessa tikkuröijyä historiallisessa kontekstissaan. Näin vältyn samalla anakronismeilta⁴¹, sillä aineettoman kulttuuriperinnön käsitteen käyttö on vakiintunut diskursseihin vasta viime aikoina. Perinteen käsite on usein suomalaisessa kontekstissa määritelty kansatieteilijä Ilmar Talven mukaan, kuten Anna Rauhalakin tekee väitöskirjassaan.⁴² Siten perinne sisältää ”kaikki ne tiedot, taidot, menetelmät ja välineet, jotka ovat tehneet ihmisten toimeentulon ja elämän mahdolliseksi.”⁴³

Elävän perinnön wikiluettelossa tikkuröijystä puhutaan *perinneneuleena*, joka käsitteenä viittaa sukupolvilta toisille siirtyneeseen tapaan valmistaa tietty neulemalli. Hailuotolaisesta perinneneuleesta käytetään nimityksiä hailuotolainen tikkuröijy, luotolainen sekä tikkuri; viitataan neuleeseen tutkielmassani käyttäen vaihtelevasti kaikkia kolmea nimitystä, aivan kuten hailuotolaisetkin tekevät.

Neulonta ja *kudonta* sekoittuvat usein suomalaisissa puheenparsissa johtuen Suomen kielen itä- ja länsimurteiden alueellisista rajoista. Oulun seutu on näiden kahden, Suomen pituus-suunnassa kulkevan murrealueen linjauksen rajalla.⁴⁴ Oulussa ja Hailuodossa käytetään vil-laneuleen valmistamisesta ilmausta kutoa.⁴⁵ Käytän silti tutkielmassani yksiselitteisesti ja objektiivisesti *neuloa*- ja *kutoa*-verbeistä sitä määritelmää, joka vastaa sekä käsi- ja taideteollisella alalla jo yli sata vuotta voimassa ollutta käytäntöä että Suomen yleiskielessä käytettyjä määritelmiä mainituista verbeistä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Kielikello-verkkojulkaisussa Helena Ahopelto kiteyttää verbien erot: ”vaatteita ommellaan, sukkaa neulotaan, kangasta kudotaan.”⁴⁶

---

⁴⁰ Nojaan määrittelyssäni tältä osin etnologi Anna Rauhalan väitöskirjassaan *Neulonnan taito* (2019) tekemään käsitteiden erotteluun. Käsitteet *kulttuuriperinnöstä* sekä *aineettomasta kulttuuriperinnöstä* ovat syntyneet institutionaalisina määritelminä liittyen kansainvälisiin kulttuuriperintösopimuksiin ja arvottamisprosesseihin, eivätkä siten kuvaa parhaiten 1800-luvun alun aikalaiskäsitteistöä tikkuröijyn neulomisesta.

⁴¹ Tieteen termipankki: anakronismi. Anakronismi tarkoittaa historianantutkimuksessa tarkasteltavan asian sijoittamista ajallisesti väärään kontekstiin, synnyttäen eräänlaisia vinoumia.

⁴² Rauhala 2019, 21.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Kotimaisten kielten keskuksen Kielikello-verkkojulkaisu.

⁴⁵ Elina Seppäsen haastattelu 6.2.2025.

⁴⁶ Kotimaisten kielten keskuksen Kielikello-verkkojulkaisu.

2 Luotolaisen neulomisperinteen juuret

Hailuotolaista perinneneuletta ja sen neulomisen taitoa ei voi irrottaa kulttuuriympäristöstään, sillä neuleessa kietoutuu yhteen sekä Hailuodon merellinen ympäristö, elinkeinot, ihmiset, muistot ja tunnelma. Tietyllä tapaa voitaisiinkin sanoa, että tikkuröijy on kuin kotiseutunsa biografia.⁴⁷ Paikallisuuden lisäksi tikkuröijyn kehyskertomus ja tarina kiinnittyy usein sen käyttöön paikallisten kalastajien työvaatteena.

Hailuodon kansanperinnettä monessa teoksessaan ja valokuvissaan ikuistanut kansatieteilijä Samuli Paulaharju kuvaili hailuotolaisia ”saarimaankansana” ja ”vesikansana”.⁴⁸ Saarimaankansa oli kuitenkin sopeutunut hyvin hyödyntämään merestä nousevien saartensa karua ympäristöä ja voidaankin sanoa, että sieltä saatiin aikoinaan kolme satoa vuodessa – ”meren vilja” eli kalastus, peltoviljelyn sadonkorjuu sekä lammastalous sivutuotteineen.

Vastatakseni tutkimuskysymykseeni, mitä tikkuröijyn neulominen merkitsi neulomisperinteen alussa Hailuodossa, on tarpeen tutkia ensin paikkaa ja siellä harjoitettuja elinkeinoja viitekehystenä tikkuröijyn neulomisen perinteen historialliselle kontekstille.

2.1 Hailuoto paikkana

Hailuoto on Perämeren suurin saari ja se sijaitsee Oulun edustalla. Saareen viitataan usein ”Perämeren helmenä.”⁴⁹ Sen maapinta-ala kuitenkin kasvaa joka vuosi johtuen Perämerellä erittäin voimakkaana ilmenevästä jääkauden jälkeisestä maankohoamasta.⁵⁰ Jääkauden lopulla lähes 300 metrin korkuisten jäämassojen painon väistyttyä Perämeren päältä, alkoi maanpinta vähitellen kohota merenpinnan yläpuolelle runsas 9000 vuotta sitten.⁵¹ Historioitsija Reija Satokangas kirjoittaa artikkelissaan *Vanhojen karttojen Hailuoto*, kuinka ensimmäiset kaistaleet Luotoa⁵² nousivat näkyville suunnilleen 200–300 jaa.⁵³ Jo vuoteen 1425 mennessä kohosivat merestä Luodon, Hanhisen ja Santososen saaret; 1700-luvulle tultaessa myös Syökarin saari

⁴⁷ Immonen 2016, 190–200. Visa Immonen tuo esiin artikkelissaan *Sotkuinen aineellisuus* (2016) esinebiografian käsitteen tulleen aineellisen kulttuurin tutkimukseen jo 1980-luvulla.

⁴⁸ Paulaharju 1914.

⁴⁹ Esimerkiksi Heikkinen 2019; Satokangas 1987, 117.

⁵⁰ Julku et al. 1988.

⁵¹ Julku et al. 1988, 36–37; Satokangas 1986, 117. *Hailuodon keskiaika* -kirjassa (1988) paikan geologista taustaa tutkinut Sheila Hicks tarkoittaa tällä Weichsel-jääkautta runsas 9000 vuotta sitten.

⁵² Luoto on tällä hetkellä Hailuodon suurin saari.

⁵³ Satokangas 1987, 117–133.

näkyvät vielä kartoilla erillisenä saarena useiden pienempien saarien lisäksi.⁵⁴ Tutkielmani aineistossa Hailuotoon viitataan usein saarimaana, saarivaltakuntana tai saarina.⁵⁵ Tarkalleen ottaen Hailuoto koostuukin useamman saaren kokonaisuudesta yhden saaren sijaan, joita maankohoama kuroo koko ajan yhteen 9 mm vuodessa.⁵⁶ Hailuotolaista runoilijaa Pirkko Lastikkaa lainaten: ”Meri taipuu mainingiksi, meri antaa tilaa. Nostaa, laskee [...] alkaa synnyttää saarta.”⁵⁷

Kuva 1: 1950-luvulla otetussa kuvassa Ilmari ja Aukusti Mattila ovat maivan eli muikun päästelyssä. Molemmilla on päällä kauluksellinen ja napillinen versio tikkuröijystä ja niihin ei ole neulottu västäräkkiä eli korinpohjalla neulottua neliötä. Vasemmanpuoleista tikkuröijyä on korjattu kauluksesta sekä vasemman olkavarren nappilistan kohdalta. Kuva: Hailuodon topoteekki: Mattilan kotialbumi [ID 0378602].

Perinneneuleesta puhutaan usein kalastajaneuleena, ja kalastus olikin pitkään hailuotolaisten tärkeimpiä elinkeinoja (kuva 1).⁵⁸ Erään teorian mukaan jopa Hailuodon nimen etymologia viittaa hailiin eli tuoreeseen silakkaan.⁵⁹ Reija Satokangas arvelee, että Hailuodon pysyvämpi

⁵⁴ Satokangas 1987, 118. Satokangas käyttää artikkelissaan lähteenä Jouko Alestalon karttakuvia Hailuodon saarien muodostumisesta vuosien 325–1700 välillä.

⁵⁵ Esimerkiksi ilmaisu *saarimaan saparomarkkinat* toistuu sanoma- ja aikakauslehtiartikkelien otsikoinnissa tarkoittaen Hailuodon vuotuisia lammasmarkkinoita, kuten Kaleva 15.10.1933 ja Helsingin Sanomat 30.9.1953.

⁵⁶ Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. VAMA 2021; Pohjois-Pohjanmaa.

⁵⁷ Lastikka 2017, 59.

⁵⁸ Schroderus 1865, 62.

⁵⁹ Heikkinen 2019, 18. Paikallinen tarinaperinne tuntee useita selityksiä nimen etymologiasta. Samuli Paulaharju kertoo kirjassaan *Kuvauksia Hailuodosta: vanhan väen muistelmien mukaan* (1914), kuinka tarinaperinteen mukaan muutamia suomalaisia oli ollut kalastus- ja hylkeenpyyntiretkellä joutuessaan merihätään saaren alueveksillä. Kuivaa maata näköpiirissään havaitessaan oli eräs huudahtanut: ”Hai (katso), luoto!”. Ks. Kaiku 16.8.1879 no 33, s. 2–3. Usein toistuvien teorioiden mukaan ruotsinkielisestä nimestä Carlö viittaa varhaiseen karjalaisten asutushistoriaan saarella tarkoittaen siten *karjalaisten saarta*. Ks. Wigren 1998; Heikkinen 2019; Suomela 1969.

asutus olisi syntynyt keskiajalla nimenomaan sinne suuntautuneiden kalastus- ja muiden pyyntiretkien seurauksena.⁶⁰ Monimuotoinen, merellinen ympäristö tarjosi sinne saapuneille ihmisille mahdollisuuksia, mutta paikan sijainti sekä luonnonolosuhteet samalla myös määrittivät saarelaisten elinkeinoja, joita tarkastelen seuraavaksi osana neuleperinteen historiallista kontekstia.

Hailuotolaisten kalastuskulttuuria tutkinut Outi Korhonen luonnehtii, kuinka paikalliset olivat kyvykkäitä merenkävijöitä ja osasivat hyödyntää varsin laajoja nautinta-alueita.⁶¹ Korhosen mukaan hailuotolaiset ulottivat kauppamerenkulun eli talonpoikaispurjehduksen 1700-luvulla aina Tukholmaan asti.⁶² 1700-luvulta alkaen erityisesti Perämeren pohjukkaan, kuten Haaparantaan (Haparanda), Maluriin (Malörn) ja Sanskeriin (Sandskär), suuntautuneet vuosittaiset kaukokalastusretket olivat tärkeitä hailuotolaisille.⁶³ Hailuotoa tutkineen kulttuuriantropologi Anneli Meriläinen-Hyvärisen mukaan paikalliset ulottivat pakastettujen kuoreiden myyntiretkensä 1900-luvun alussa jopa Pietariin asti.⁶⁴

Paikalliskulttuurin muutos oli alkanut kuitenkin jo tätä ennen ja Korhosen mukaan hailuotolaisten kalastuselinkeinoa kohdanneet useat muutokset voimistuivat Haminan rauhan (1809) jälkeen, johtaen pyyntiretkien painottumiseen Perämeren Suomen puoleiselle rannikkoseudulle.⁶⁵ Vaikka hailuotolaisten elinkeinojen tarkastelu onkin olennaista tutkielmani ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamisessa osana historiallista kontekstia, herättää hailuotolaisten kalastajien liikkuvuuden tarkastelu 1800-luvun alkupuoliskolla, ja erityisesti Kallankareille suuntautuen, pohdintoja myös tikkuröijyyden liittyen niin ajoituksensa kuin kulttuuristen kohtaamisten suhteen. Pohjanmaan rannikolla, Kalajoelta luoteeseen ulkosaaristossa sijaitseva Kallankarien kalastajatukikohta oli ollut silakanpyytäjien tärkeä pyyntipaikka ja tukikohta jo 1500-luvun loppupuolelta alkaen.⁶⁶ Outi Korhosen mukaan hailuotolaiset olivat osa tätä yhteisöä Kallankareilla vuosina 1825–1857, mutta kohtasivat tietynlaista kireyttä sinne jo aiemmin

---

⁶⁰ Satokangas 1987, 119. Satokankaan artikkeli on julkaistu 1987, nykyään vuoden 1520 jälkeistä aikaa kutsutaan Suomen historiassa varhaismoderniksi ajaksi. Myös hylkeenpyynti ja linnustus muodostivat tärkeän elinkeinon Hailuodolla kuten yleensäkin Suomen rannikkoseudulla [ks. Seesmeri 2023, 97–98].

⁶¹ Korhonen 2018, 143.

⁶² Ibid.

⁶³ Korhonen 2018, 144–145. Korhosen mukaan hailuotolaiset kalastivat Malurin aluevesillä jo 1600-luvulla.

⁶⁴ Hyvärinen-Meriläinen 2008, 36.

⁶⁵ Korhonen 2018, 148, 153. Haminan rauhan myötä esimerkiksi Maluri jäi Ruotsin puolelle rajaa, estäen hallinnollisesti hailuotolaisten kaukokalastuksen alueella.

⁶⁶ Museovirasto: RKY; Kallankarien kalastajatukikohta. Siihen kuuluvat Maakallan ja Ulkokallan saaret.

asettuneilta Lohtajan, Pyhäjoen ja Kalajoen kalastajayhteisöiltä.⁶⁷ Perinteisiin tekstiileihin voidaan nähdä olevan tallennettuna viitteitä ihmisten liikkuvuudesta ja kulttuurisista kohtaamisista, ja palaan edellä mainitun havaintoni pariin alaluvussa 2.3.

Kalastuksen merkitys hailuotolaisten tärkeimpänä elinkeinona hiipui 1800-luvun loppupuolella monesta syystä, ja 1900-luvulle tultaessa maanviljelystä oli muodostunut tärkeä elinkeino Hailuodossa.⁶⁸ Meriläinen-Hyvärinen esittää, kuinka kalastus ja maanviljely kulkivat monella rinnakkain ammatteina.⁶⁹ Yhdistävänä tekijänä monessa hailuotolaisessa elinkeinoissa on lisäksi niiden tiivis yhteisöllinen luonne sekä kytkeytyminen ihmisen ja luonnon vuorovaikutukseen.⁷⁰ Tekstiilitaiteilija ja -tutkija Alice Kettlen mukaan paikkojen ja tekstiilien vuorovaikutukseen nivoutuukin tekstiilien materiaallinen alkuperä sekä paikallisyhteisön sosiaaliset suhteet. Kettle toteaa lisäksi, että tekstiileiden valmistukseen on ikään kuin tallennettuna myös paikan historia.⁷¹ Käsitteellisesti tämä on samassa linjassa esimerkiksi maiseman ja kulttuuriperinnön tutkija Laura Seesmeren kehittämän *affektiivisen piirin* käsitteen kanssa, jota hän hyödynsi tutkiessaan Paraisten kaupungin saaristossa sijaitsevan Borstön saaren kotiseutumuseon esinekokoelmaa ”kertomuksena ihmisen ja maiseman sekä nykyisyyden ja menneisyyden suhteesta.”⁷²

Tikkuröijyn neulomisen taito ei myöskään ole irrallinen prosessin myötä rakentuvan tuotteen materiaalisuudesta, sillä kädentaitoihin kietoutuu aina tiedollisen ja taidollisen osaamisen lisäksi valmistettavan tuotteen materiaalisuus. Nostan seuraavaksi esiin tikkuröijyn neulomisen materiaalisia reunaehtoja sekä lampaiden kasvatuksen yhteisöllistä merkitystä osana neuleen perinnettä. Tulkintani mukaan joillakin seuraavaksi esiteltävillä perinteillä on eräänlaista jatkumoa tikkuröijyn neulomisen uudistuneessa perinteessä, jota käsittelen luvussa 3.

Hailuodon keskiosassa olevat viljelymaat olivat aidattuja, joten lampaat, hevoset ja karja saivat laiduntaa vapaasti aidattomilla yhteislaitumilla.⁷³ Pääasiallisesti isoimman saaren, eli Luodon ranta- ja metsäalueet olivat vapaita laiduntamiselle, jonka lisäksi myös Santosen

---

⁶⁷ Korhonen 2018, 148–149.

⁶⁸ Korhonen 2018, 151–152.

⁶⁹ Hyvärinen-Meriläinen 2008, 36–37. Ks. myös Korhonen 2018, 153.

⁷⁰ Ks. Hyvärinen-Meriläinen 2008, 33–37.

⁷¹ Kettle 2019, 332–336.

⁷² Seesmeri 2023, 77–92.

⁷³ Esimerkiksi Kustaa Adolf Sipilän haastattelu (35:24–37:00).

saarella oli syyslaitumia.⁷⁴ Lammasrotuna oli vuoden 1933 artikkelin mukaan puhdas suomalainen maatiaiskanta, joka tarkoittaa lammasrotuna suomenlammasta.⁷⁵ Hailuodon karu maasto, runsaat jäkäläesiintymät ja kanervikot sekä sisäosien suoalueet soveltuivat hyvin juuri suomenlammasta-rotuisille lampaille laidunmaiksi.⁷⁶ Sotavuosien kotimaisen villan pulaa paikataksaan oli vuoteen 1944 mennessä saarille tuotu lisäksi Suomen ulkopuolelta lampaita. Villatuotannon johtavassa julkaisussa, *Villamies: Tehdasvilla Oy:n asiamieslehti*, 1.2.1944 ilmestyneessä artikkelissa pohdittiin, kuinka yhteislaitumilla väistämättä tapahtuvassa rotujen sekoittumisessa oli nähtävissä hailuotolaisten lammaskantaan heikentävä vaikutus, kuten lammaskoon pienentyminen.⁷⁷ Samuli Paulaharju mainitsi jo vuonna 1914 ilmestyneessä teoksessaan *Kuvauksia Hailuodosta: vanhan väen muistelmain mukaan* lampaidenpidon vähentyneen huomattavasti verrattuna vanhoihin aikoihin.⁷⁸ Lammastalous oli silti pitkään näkyvä osa niin hailuotolaista maisemaa kuin paikallista talouttakin ja lampaiden pitoon liittyi useita omavaraiseen, yhteisölliseen ja saarelaiseen elämäntyyliin liittyviä traditioita, joita valotan seuraavaksi.

Pitkälle 1950-luvun puoliväliin asti perinteisiin kuului, että kesän aikana yhteislaitumilla ja rannoilla laiduntaneet lampaat ajettiin yleensä syys- ja lokakuun vaihteessa, eli Mikkelinpäivän tienoilla, poroerottelun tapaan yhteen ja aitauksiin. Sen jälkeen kukin omistaja tunnisti omat lampaansa yksilöllisistä korvamerkeistä.⁷⁹ Vanhoissa sanoma- ja aikakauslehdissä sekä kotiseutukuvauksissa kutsutaan Hailuodon vuotuisia lammasmarkkinoita usein ”saarimaan saaparomarkkinoiksi”⁸⁰. Tapahtuma oli tärkeä paikalliselle yhteisölle ja siihen osallistuikin koko yhteisö aikuisista lapsiin; lapsille oli myönnetty koulusta jopa vapaapäiviä.⁸¹ Kaksipäiväinen tapahtuma alkoi lampaiden ajolla aitaukseen. Uuden Suomen artikkelissa 5.10.1952 kuvaili kirjoittaja V. Mäkipuro aamun tunnelmaa:

Lampaiden kokoamisessa ei käytetä koiria, vaan vikkelät pojat ja tytöt suorittavat tehtävän. Pojat ja miehet säikyttävät kesän vapaudessa arkaantuneet villakerät liikkeelle pensaikosta ja tytöt puolestaan ryhtyvät leivänpaloja tarjoillen ja

⁷⁴ Villamies 1.2. 1944.

⁷⁵ Muut alkuperäiset suomalaiset lammasrodut ovat suomenlampaan lisäksi kainuunharmaa sekä ahvenanmaalammas [Suomalainen villa verkkosivut].

⁷⁶ Kaleva 15.10.1933.

⁷⁷ Villamies: Tehdasvilla oy:n asiamieslehti.

⁷⁸ Paulaharju 1914.

⁷⁹ Helsingin Sanomat 30.9.1953; Uusi Suomi 5.10.1952; Fanni Hassin haastattelu (8:30 – 17:47).

⁸⁰ Osuvia hakuja Kansalliskirjaston digitoidussa aineistossa oli useita, kuten: Helsingin Sanomat 30.9.1953. Lisäksi esimerkiksi Hailuodon topoteikki Hilja Klemettilä (1:30–6:32); Hilma Vesa (3:30–4:30).

⁸¹ Uusi Suomi 5.10.1952; Liitto 1.10.1952.

lempeillä tuku-tuku-kutsuilla houkutellen ohjaamaan kokoontuvia laumoja haluttuun suuntaan. Kuulaassa syysilmassa raikuu koko saari iloisia ihmisääninä, lampaitten mäyääntää ja kellojen kilkatusta, maisemat vilkkavat väkeä sekä valkoisina ja mustina villämöykkyinä hypähteleviä lampaita.⁸²

Parhaimpina vuosina Hailuodossa laidunsi yhteislaitumilla tuhansia lampaita, eikä kaikkia niistä aina saatu kasaan lammasmarkkinoille. Kotimaisten kielten keskuksen Suomen kielen nauhoitearkiston tallenteissa muutamit 1800-luvulla syntyneet hailuotolaiset muistelivat, kuinka näitä metsiin eksyneitä lampaita sanottiin ”rahalampaiksi.” Karkuun joutuneiden lampaiden hinta kasvoi päivittäin ja niiden etsiminen tarjosi lapsille mahdollisuuden ansaita tasurahaa.⁸³ Lopuksi yhteisön uurastus palkittiin saman päivän iltana vuoden tärkeimpänä sosiaalisena tapahtumana pidettyihin tansseihin.⁸⁴ Varsinaiset lammasmarkkinat eli Ouluun suuntaava myyntimatka oli vuorossa seuraavana päivänä.

Saparo- eli lammasmarkkinat ovat ne juhlat Hailuodossa, jotka saavat kaikista parhaan yleisömenestyksen. Eikä silloin kukaan tahdo olla rujo eikä rampa. Kun sitten illalla nuoret menevät seurojen talolle markkinahuveihin, teroittavat vanhemmat miehet puukkonsa ja aloittavat lampaiden syysteurastuksen. Niinpä sitten seuraavana aamuna Ouluun lähtevän Hailuodon [laiva] nähdäänkin melkoisen täydessä lampaanlihalastissa ryhtyvän matkantekoon.⁸⁵

Vielä vuonna 1952 julkaistussa Liitto-lehden artikkelissa Hailuoto mainitaan Suomen suurimpana lammaspitäjänä – ”1,5 lammasta asukasta kohden koko maan vastaavan luvun ollessa 0,25.”⁸⁶

Kuten olen edellä osoittanut, lammastaloudella oli hailuotolaisille tärkeä merkitys. Tämä tarkoitti myös villatuotantoon panostamista ja vielä 1940-luvullakin Hailuodon naiset olivat pyrkineet villatuotannossaan keskivillan tuotantoon hienovillan sijaan, sillä se on nopeakasvuisempaa.⁸⁷ Villaa tarvittiin niin tikkuröijyjen, lapasten ja sukkien neulontaan kuin kangaspuille vedettävien villaloimienkin raaka-aineeksi. Vuoden mittaan neulottuja villatuotteita vietiin myyntiin Ouluun markkinoille ja mukana oli jo aikanaan kuuluisiksi kuvailtuja tikkuröijyjä.⁸⁸

---

⁸² Uusi Suomi 5.10.1952.

⁸³ Ks. Hailuodon topoteekki Hilja Klemetilän haastattelu; Liitto 3.10.1936; Kaleva 15.10.1933; Suomela 1969.

⁸⁴ Eino Vuotikka muistelee *Työtä käsille* -ohjelmassa (1987), joka on julkaistu Pudaksen artikkelissa (2013).

⁸⁵ Kaleva 15.10.1933.

⁸⁶ Liitto 1.10.1952.

⁸⁷ Kaleva 9.10.1947.

⁸⁸ Pellervo 25.11.1936.

Hailuotolainen emäntä olikin varsin taitava kutoja. Kotoisiin kudonnaisiin valitaan aina parhaat villat. Niinpä kehrätään kuuluisiin tikkuröijyihin [villapaitoihin] tarvittava villalanka vuoden parhaasta laidunkauden villasta. Hailuotolainen isäntä saattaakin sitten täydellä syyllä ylpeillen näyttää tikkuriaan, joka on kestänyt toistakymmentä vuotta. Oulun syysmarkkinoilla ovat tikkurit kysyttyä tavaraa ja niistä maksetaan varsin hyvä hinta. Kuluvanakin syksynä nousi niiden hinta 180 mk:aan. Kotoisesta käytöstä liikenevä huonoin villa viedään villatehtaaseen ja vaihdetaan siellä lankoihin ym. villatavaravalmisteisiin.⁸⁹

Voidaan siis todeta, että omavaraisuus ja yhteisölliset ponnistelut ovat olleet määrittelevänä tekijänä Hailuodossa pärjäämiseen entisinä aikoina, kuten yleensäkin saarelaisessa elämäntavassa. Ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnettiin, ja siksi meri ei ollut pelkästään erottavana tekijänä muusta maailmasta vaan tarjosi myös luontaisen liikkumisväylän. Saarien eristäytyneisyys muusta maailmasta onkin yleisesti niihin liitetty myytti.

Hailuodon ohittava Perämeren meritie⁹⁰ sekä sijainti Oulun edustalla merkitsi lisäksi mahdollisuuksia kulttuuriseen vaihtoon. Jo aiemmin Ruotsin rannikolle suuntautuneet kaukokalastusmatkat tai talonpoikaispurjehdus olivat luoneet luontaiset edellytykset niin kaupalle kuin kulttuuriselle vaihdannalle. Tämän lisäksi Hailuodon läheisyys Oulusta, jolle vuonna 1765 avautui mahdollisuus ulkomaankauppaan kaupungille myönnettyjen tapulikauppaoikeuksien⁹¹ myötä mahdollisti paljon myös hailuotolaisille. On sanottu, että aikoinaan Oulun satamasta maailmalle myyty terva oli elintärkeä eurooppalaisten merimahtien, kuten hollantilaisten tai brittiläisen imperiumin kauppalaivastojen tervaamiseksi merikelpoiseksi. Ihmisiä ja hyödykkeitä on siis liikkunut Hailuodon aluevesillä kauan, ja voidaankin sanoa, että meri ei suinkaan ollut eristävä tekijä vaan myös valtatie, jolla liikkui ihmisten ja kauppatavaroiden lisäksi myös kulttuurinen pääoma. Tällaisena voidaan pitää myös tutkielmani rajaukseen kuuluvaa neulonnan taitoa.

---

⁸⁹ Pellervo 25.11.1936. Tilastokeskuksen rahanarvonmuuntimen mukaan 180 markkaa vuonna 1936 vastaa 85,71 euroa vuonna 2024. Elinkustannusmuutos tällä aikavälillä on tuloksen mukaan + 28 211,52 % [Tilastokeskuksen verkkosivut].

⁹⁰ Korhonen et al. 2022.

⁹¹ Korhonen et al. 2022, 35, 53. Hailuodon luotsien navigointitaitoa tarvittiin varmistamaan lähivesillä liikkuvien kauppalaivojen ja muiden alusten turvallisuus maankohoamisen takia alati muovaamalla aluevesillä. Kansainvälisille aluksille mahdollistui liikkuminen Pohjanlahden alueella vuodesta 1812 lähtien.

2.2 Neulonnan taito ja merkitys

Neulonnan taidon kehittymisen tarkkaa ajankohtaa ei ole voitu määrittellä.⁹² Tässä alaluvussa taustoitan ensin lyhyesti neulomisen taidon omaksumista sekä sen merkitystä yleisesti, kohdentaen huomion sen jälkeen Suomeen sekä Hailuotoon. Samalla tuon esille neulonnan merkityksessä tapahtuvaa muutosta.

Varhaisimpia todisteita neulonnan taidon kehittymisestä on löydetty noin 300–400-luvuilta Egyptistä.⁹³ Neulonnan varhaisinta alkuperää on silti vaikea paikantaa ja ajoittaa. Tämänhetkisen tiedon mukaan taito on omaksuttu Eurooppaan noin 600-luvulla arabivaikutteisena kulttuurisena siirtona.⁹⁴ Vanhimmat säilyneet neulokset ovat olleet sukkia ja voidaan sanoa, että sukkien neulomisen taidon kehittyminen erityisesti 1400-luvulta alkaen oli tekstiiliteknikkana mullistava tekninen innovaatio oman aikansa kontekstissa, sillä neulonta mahdollisti tuotteen muotoilun valmistusprosessin aikana, toisin kuin kudonta. Jo varhain sukkien neulomisesta kehittyi Euroopassa käsiteollisuutta.⁹⁵ Taide- ja kulttuurihistorian professori Paula Hohti luonnehtii, kuinka neulottujen sukkien valtava suosio varhaismodernin ajan Euroopassa loi mantereen laajuisen massamuodin muuttaen neulonnan merkitystä kotipuhteesta tuottoisaksi liiketoiminnaksi.⁹⁶ Anna Rauhala esittää tekstiili- ja pukuhistorioitsija Irene Turnaun tutkimukseen viitaten todisteita vuoteen 1268 ajoittuvasta asiakirjasta, joka antaa viitteitä neuleiden järjestäytyneestä kaupallisesta tuotannosta eli käsityökilloista.⁹⁷ Toisin kuin muualla Euroopassa Pohjoismaissa myyntiin neulominen oli lähinnä kotiteollisuutta.⁹⁸ Tämä ei tarkoitanut, etteikö Pohjoismaissa olisi käyty kauppaa monenlaisilla neuletuotteilla, sillä jo varhain niistä tuli merkittävä tulonlähde. Neulottujen tuotteiden käyttöön liittyi silti aiemmin tiettyjä rajoituksia, ja aluksi myös Suomessa esimerkiksi sukkien käyttö oli säädynmukaista ja ne olivat ylellisyystuotteita.⁹⁹ Tikkuröijyn käyttö oli neuleperinteen alussa lisäksi sukupuolisidonnaista, sillä hailuotolaiset naiset valmistivat niitä lähinnä miesten käyttöön työvaatteeksi.¹⁰⁰

---

⁹² Rauhala 2019, 47–48.

⁹³ Rauhala 2019, 47.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Hohti 2023, 100.

⁹⁶ Hohti 2023, 100–103. Ajan sukkamuoti suosi polven yli ulottuvia, tiukaksi neulottuja ohuita sukkia.

⁹⁷ Rauhala 2019, 47–48.

⁹⁸ Luutonen et al. 1993, 12; Rauhala 2019, 48.

⁹⁹ Luutonen et al. 1993, 8; Luutonen et al. 2016, 17.

¹⁰⁰ Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen [haettu 19.1.2025].

Suomeen neulonnan taidon on arvioitu saapuneen 1600-luvulla.¹⁰¹ Viitteitä tästä on löytänyt esimerkiksi johdannossakin mainittu kansatieteilijä U.T. Sirelius, joka teki monipuolista tutkimusta ryijyjen lisäksi muunkin kansanomaisen tekstiilikulttuurin, kuten neuleiden ja kansallispukujen saralla. Sireliuksen tuomiokirjoihin perustuvat todisteet varhaisimmista neulotuista tuotteista Suomessa ajoittuivat 1600-luvun alkuun.¹⁰² Sittemmin Anna Rauhala on tutkinut kirjallisia lähteitä, jotka todistavat neulonnan olleen jo ennen 1600-lukua Varsinais-Suomessa tärkeä tulonlähde ja vientituote.¹⁰³ Tästä seikasta huolimatta Marketta Luutosen mukaan neulonnan taito omaksuttiin maaseudulla melko myöhään, sillä vaatteiden valmistus kangaspuilla oli edelleen tavanomaisempaa.¹⁰⁴ Neuletekniikan luontainen ominaisuus, eli joustavuus, mahdollisti kuitenkin erilaisen käyttötuntuman kudottujen kankaiden tiiviiseen pintaan verrattuna. Tämä oli tärkeä ominaisuus erityisesti vartalonmyötäisissä villaneuleissa, kuten tikkuröijyissä.

Tikkuröijyjä käytettiin aiemmin erityisesti työvaatteena, joten paksu ja tiivis villainen materiaali oli tärkeä, sillä se piti myös tuulta, kylmyyttä ja vettä hyvin loitolla. Tähän liittyi oleellisesti myös käytetyn villan pesemättömyyteen, sillä villan sisältämä lanoliini hylkii luontaisesti vettä. Tikkuröijy pestäänkin tarvittaessa vasta valmiina ja huolletaan tuulettamalla. Hailuotolaiseen tikkuröijyyn liitetyn kertomusperinteen mukaan neule neulottiin ”kymmenellä tikulla miestä myöten.”¹⁰⁵ Aiemmin neulepuikot eli tikut valmistettiin karitsanluista.¹⁰⁶ Tikkuröijy-sanan etymologiaan nojaten sanan voikin johtaa tarkoittavan puikoilla (tikuilla) neulottua vartalonmyötäistä neuletta (röijyä). Toisaalta röijy-sana juontaa juurensa myös kansanomaisissa puvuissa käytetyn jakun nimitykseen.¹⁰⁷ Tikku-sanan monista merkityksistä suoraan neulontaan liittyvät sen merkitykset sukka puikoista, sekä ”tikuttamisesta” tarkoittaen puikoilla neulomista ja ”tikkurista” villapaitana. Röijy-sanaa on käytetty muuallakin Suomessa tarkoittamaan neulottua puseroa tai villatakkia.¹⁰⁸ Tikkuröijyn neulomiseen käytettävää lampaanvillaa oli aiemmin Suomen suurimmassa lammaspitäjässä hyvin saatavilla.

---

¹⁰¹ Rauhala 2019, 49.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Rauhala 2019, 49–52, Rauhala viittaa tältä osin myös Turun Mätäjärven arkeologisten kaivausten (vuosina 1986–1987) löydöksiin ja tutkimustuloksiin, sekä Pentti Virrankosken tallentamaan muistitietoon. Myös Luutonen arvelee neulonnan taidon olleen omaksuttu Suomessa jopa 1400-luvulla (Rauhala 2019, 50; Luutonen 1997). Tekstiiliarkeologinen tutkimus hyödyntää tänä päivänä uusinta teknologiaa tekstiilifragmenttien tutkimuksessa, joka helpottaa eri tekstiilitekniikoiden tunnistamisessa. Tämä on tärkeää, sillä ennen neulonnan taidon kehittymistä esimerkiksi lapasia on valmistettu myös kinnasneulatekniikalla (nalbinding), joka struktuuriltaan muistuttaa hieman neulottua pintaa; seikka on johtanut virheellisiin tutkimustuloksiin kädentaidon ajoituksessa.

¹⁰⁴ Luutonen et al. 1993, 8.

¹⁰⁵ Elävän perinnön wikiluettelo. *Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen*.

¹⁰⁶ Pudas 2013, kohdassa 2:40–2.42.

¹⁰⁷ Ks. esimerkiksi Luutonen 1993, 71; Lempiäinen 2016, 26–27.

¹⁰⁸ Finto.fi.

Tikkuröijy neulotaan saumattomana pyöröneuleena alhaalta ylöspäin, kunnes vartalo-osuus ylittää kainaloiden korkeudelle asti. Sen jälkeen työ erotellaan erillisille puikoille etu- ja takakappaleeksi, jotka neulotaan tasoina *4 oikein, 1 nurin* pystyneuletta jatkaen. Selkäpuolelle neulotaan lisäksi kiilamaisia levennyksiä, jotka tekevät neuleesta hyvin käyttäjänsä päälle sopivan. Etupuolelle korin pohjaneuloksella neulottavan koristeellisen västäräkin on sanottu olevan teknisiltä ominaisuuksiltaan hengittävämpi, joka toiminnallisuudeltaan sopii erinomaisesti työvaatteeksi alun perin suunnitellulle vaatteelle.¹⁰⁹ Valmiit etu- ja takakappaleet yhdistetään toisiinsa virkkaamalla niiden väliin liitoskappale; Taito-lehden artikkelissa syyksi mainitaan, ettei virkattu liitos veny.¹¹⁰ Toisin sanoen, virkattu liitos kestää paremmin lähes kilon painoisen neuleen rasitusta kuin tavallinen sauma. Viimeiseksi neulotaan hihat, joissa tehdään kyynärpäältä alkaen kavennuksia ja lopuksi hihojen resorit viimeistellään virkkaamalla. Virkauksen ja neulomisen yhdistäminen tekniikkana neuleen valmistamisessa yhdistää tikkuröijyä ja Pohjanmaan ruotsinkielisen alueen korsnäsinneuletta, vaikka muita rakenteellisia yhtäläisyyksiä ei olekaan. Molempien neuleperinne nivoutui aiemmin osaksi talonpoikaista kulttuuria, jossa puhdetöinä ja muiden töiden lomassa syntyvien neulottujen tuotteiden merkitys tulonmuodostuksessa korostui esiteollisessa yhteiskunnassa.

Neulonnan yleinen merkitys on vaihdellut aikojen saatossa ja siihen liitetty historiakulttuuri ja kehyskertomus ovat muovautuneet heijastellen yhteiskunnan arvoja. Esimerkiksi 1400-luvulla Italiassa on maalattu Madonnaa eli Neitsyt Mariaa esittäviä maalauksia, joissa hänellä on kässissään pyöröneuleena valmistumassa oleva neulepusero; Anna Rauhalan mukaan maalausten katsottiin aikanaan ilmentävän ”feminiinistä aktiviteettia”.¹¹¹ Ennen niin kutsuttua ”neulonnan uutta tulemistä”¹¹² vuoden 2005 tienoilla liittyi neulomisen negatiivinen konnotaatio suomalaisessa kontekstissa Anna Rauhalan mukaan osittain esimerkiksi Minna Canthin kuuluisaan lausahdukseen ”kaikki naiset älkööt tehkö käsitöitä”¹¹³ sekä 1970-luvun feministinen liikkeen diskursseihin.¹¹⁴ 1800-luvun lopun talonpoikaaisessa Hailuodossa naisten ansaintamahdollisuudet olivat kuitenkin erilaisia kuin teollistuvissa kaupungeissa. Niinpä myyntiin neulotut

¹⁰⁹ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025; Kodin Pellervon verkkosivut 22.3.2018.

¹¹⁰ Taito-lehti 2014, 48–53.

¹¹¹ Rauhala 2019, 163. Lisäisin, että 2020-luvulle tultaessa feministinen liike on valjastanut neulonnan Neitsyt Marian feminiinisestä aktiviteettista yhdeksi aktivismin ja vaikuttamisen muodoksi [ks. Rauhala 2020, 114–115].

¹¹² Rauhala 2019, 10. Rauhala ajoittaa sen ensimmäisen Knit in Public Day:n mukaan eli vuoden 2005 jälkeen.

¹¹³ Rauhala 2019, 10. Rauhalan mukaan Canth kirjoitti kuuluisan lausahduksensa 26.4.1884 päivätyssä kirjeessään Lucina Hagmanille.

¹¹⁴ Rauhala 2019, 10.

tuotteet, kuten tikkuröijyt, olivat nimenomaan syrjäisemmällä maaseuduilla asuville naisille väylä ansiotuloihin rajoitetuista mahdollisuuksistaan huolimatta.

Neulonnan merkityksen voikin todentaa 1890-luvulla syntyneen ja Hailuodossa eläneen Fanni Hassin haastattelussa Kotuksen keruutaltioinnilla 16.8.1974, jolloin Hassi muisteli nuoruutensa elämänpiiriä. Hassin kertomus heijastaa hyvin kädentaitojen ja erityisesti tikkuröijyn neulomisen merkitystä itse neulojille:

Fanni Hassi: "No, ne kartattiin kippuravilloista ensin, ite kehrättiin ja [...] se oli aivan pakko tehdä, joka osasi vain, että sai verorahansa aina hankituksi. [...] No täällähän melkein kaikki teki kotoaan niin, niin Ouluun ne vietiin markkinoille; ja haki ne kotoakin nuo pohojolaiset, ne pruukasi ottaa enemmältä niitä tikkuröijyjä, tikkuröijyiksi sanottiin. Ja sukkaa, vantutta ja mitä mikin sai tehäksi, niin aina ne markkinoilla kävi kaupaksi [...] minä Pääkön Matillekin myin [...] ja Raahen pormestarille kuvoin, ja semmosille herroillekin [naurahtaa välillä]. Ne ostivat, että kun tuolla kilipa-ajoissa seisoo ja kilipahiihdoissa, niin [...] ompa lämmin pusero päällä."

Haastattelija Matti Pääkkönen: "Tekikö täällä monikin myyntiin?"

Fanni Hassi: "No, teki ne, monikin; niin niitä oli palajonkin, jotka sillä lailla saivat niinku paremman hinnan villoilleen, ku jaksovat tehdä. Ja eikä se ollu vastenmielistä kellään, kun siitä sai sen rahan sitten niin [...]"¹¹⁵

On siis huomioitava, että neulonnan merkitys liittyi nimenomaan ansiotulojen mahdollisuuden hyödyntäen omavaraisesti raaka-aineita. Myös Laila Karttusen artikkelissa (1.1.1940) korostuu tikkuröijyn neulomisen merkitys hailuotolaisten tärkeänä ansiotulona ja kädentaitona:

Astuessani vielä erääseen Isonkylä [Hailuodon kylä] lukuisista mökeistä, istuu vanhemman puoleinen nainen kainalosauvat vierellään parhaillaan karttaamassa villoja. Hentoisia, hahtuvaisia "lokkia" muodostuu toinen toisensa jälkeen odottamaan langaksi kiertämistä. Olen osunut "työpajaan", jossa valmistetaan luotolaisia miesten villapaitoja, "tikkureita". Hahdon sisarukset Manta ja Kaisa niillä elatuksensa hankkivat. "Eihän tämä oo runsasta elantua, mutta elläähän millälaila ellää", kertoilee Manta työnsä ohella. Elämä on kolhinut kovin molempia vaikeilla sairauksilla, mutta rohkeasti he yrittävät omin neuvoin elämässä suoriutua. Heilläkin on kymmenen lammasta ainoina kotieläiminä. Niillä saamansa villan kehräävät ja neulovat he villapaidoiksi ja sukiksi.¹¹⁶

Tekstikatkelmista ilmenee myös neulomisen luoma minäpystyvyyden tunne sekä sinnikkyys. Hahdon sisarukset valmistivat neulomiseen tarvittavat villalangat vielä 1940-luvullakin

¹¹⁵ Hailuodon topoteekki: Fanni Hassin haastattelu 1.7.1958. Sitaatin kohta nauhoitteessa 6:01–9:54. Nauhoitteen osan litteraatio Nina Sundell 2025.

¹¹⁶ Kotiteollisuus: kotoisen kätevyuden ja yritteliäisyyden edistäjä 1940. Kursiivi on Laila Karttusen tekstissä.

perinteiseen tapaan omien lampaiden villoista alkutuotantona itse. Valmislankoja alkoi kuitenkin saada yleisesti teollisen lankatuotannon myötä, ja Hailuodossakin oli oma Neovius-tuotemerkin myyntiedustaja, opettajatar Elli Suomela.¹¹⁷ Neovius valmisti ja jälleenmyi lankojen lisäksi koneneulontaan soveltuvia laitteita. Koneneulonta tarkoittaa neuleiden valmistamista kotitalouskäyttöön suunnitellulla neulekoneella. Suomessa neulekoneet yleistyivät 1950-luvulla, mutta Marketta Luutosen mukaan jo 1930-luvulla olivat koneneulotut tuotteet varmistamassa lisäansiota haastavassa taloustilanteessa.¹¹⁸ Haapala ja Sipola kertoivat, että myös tikkuröijyjä on valmistettu aiemmin koneneulomalla; tällöin neuleesta jäivät pois etuosan västäräkki sekä selän kiilalevennykset, joita koneneulonta ei mahdollistanut.¹¹⁹ Tikkuröijyjä neulottiin silti edelleen myös käsin, ja niitä neulottiin työvaatteiden lisäksi pyhänä pidettäviksi paidoiksi. Käsinneulottu luotolainen oli tämän lisäksi myös sopiva lahja Hailuodossa vierailleille arvovieraille, kuten aikoinaan presidentti Kekkoselle, joka hailuotolaisen Hilja Klemetilän mukaan laittoi neuleen saman tien päällensä.¹²⁰

2.3 Paikkasidonnainen neuleperinne

Olen edellä osoittanut, miten tikkuröijyn neulominen oli jo 1800- ja 1900-luvuilla tunnetusti Hailuotoon juurtunut ja identifioitua perinne. Suomalaisessa neuleperinteessä on myös lukuisia muita paikkoihin sidonnaisia neulepuseromalleja, kuten perinneneuleet Vöyristä, Pirttikylästä tai Kymenlaaksosta.¹²¹ Nykyään monet tikkuröijyn neulojat kertovat viehättyneensä siitä, että se on tiettyyn paikkaan paikantuva neuleperinne sekä siihen liitetystä tarinasta.¹²²

Kädentaitojen luonteeseen kuuluu silti niiden kulttuurisesti omaksuttu ja ylijärjellinen luonne. Siksi erityisesti kansanomaisesti omaksuttujen ja niin sanottujen perinnetekstiilien alkuperää on usein vaikea jäljittää. Siitä syystä näkisin harvinaisena, että hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen perinteen tarinaa kerrottaessa nimetään usein Sofia Björnholm

---

¹¹⁷ Viiri 1.1.1936. Neovius-tuotemerkki markkinoi Perssonin neulekoneita ja -kurseja neulelehdissä. Mainoksissa käytetään nimitystä *kutomakone*, mutta se viittaa neulomiseen. Se, mitä tuotteita Hailuodon Neovius-edustajalla, opettajatar Elli Suomelalla, oli valikoimissaan vuonna 1936 ei tällä aineistolla voi todentaa, mutta asia kertoo tuotemerkin myyntiartikkelien saatavuudesta Hailuodolla.

¹¹⁸ Luutonen 1993, 25–27; Viiri 1.1.1936. Koneneulonnan historia alkaa jo vuodesta 1589, kun englantilainen William Lee kehitti sukkieneulontaan soveltuvan neulontakehikon [Hohti 2023, 109; Luutonen 1993].

¹¹⁹ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025. Koneneulottujen tuotteiden määrää tai todellista suhdetta käsinneulottuihin tikkuröijyihin ei tällä aineistolla voi todentaa, eikä se kuulunut kysymyksenasetteluun.

¹²⁰ Hailuodon topoteekki: Hilja Klemetilän haastattelu 12.7.1960 (13:56–16:07).

¹²¹ Luutonen et al. 1993, 22, 79, 74.

¹²² Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025; Elina Seppäsen haastattelu 6.2.2025.

mahdollisena alkuperäisen tai ensimmäisen tikkuröijyn neulojana.¹²³ Esimerkiksi Luutonen ei mainitse tutkimuksissaan ruotsinkielisen Pohjanmaan korsnäsinneuleen ensimmäistä neulojaa. Selkeästi kulttuurituotantona syntyneen irlantilaisen aranneuleen juuret ovat sen sijaan nykytiedon mukaan jäljitettävissä vuosikymmenen tarkkuudella trans-Atlanttiseen kulttuuriseen vaihtoon ja 1930-luvulle kelttien muinaisten kuvioiden sijaan.¹²⁴ Yleisesti Pohjanmaalle identifioituvan jussipaidan alkuperä on aranneuleen lailla enemmänkin kulttuurituotantoa. Jussipaidan alkuperää tutkiessaan Luutonen on päätenyt eräässä tulkinnassaan siihen, että paitamalli olisi kehitetty vuoden 1914 Pohjalaisia-näytelmään Harrin Jussin rooliasuksi, jonka inspiraationa olisi luultavammin käytetty kansallismuseon kokoelman villaneuletta.¹²⁵

Sofia Björnholmin nimi tulee monia aikakerroksia kattavassa aineistossani vastaan ainoastaan uudemmassa materiaalissa, kuten hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen kuvauksessa elävän perinnön wikiluettelossa. Suomen kansallismuseon kansatieteellisiin kokoelmiin tallennetun tikkuröijyn tekijätiedoissa nimetään Sofia Björnholm.¹²⁶ Lisäksi Suomen käsityön museon ammattikäsitteiden kokoelmista löytyy johdannossa mainitun Kyllikki Mitrosen neuloma tikkuröijy, jonka kontekstitiedoissa mainitaan Mitrosen neuloneen uuden versionsa neulemallista kansallismuseossa olevan Björnholmin tikkurin pohjalta kirjaan *Sydämenlämmittäjä ja tikkuripaita: perinteisiä neuleita Suomesta ja Eestistä* (1993). Tästä mainitaan Mitrosen neuloman museoneuleen yhteydessä olevassa lapussa: ”Alkuperäisen paidan oli neulonut Sofia Björnholm”.¹²⁷ Toisin sanoen, Suomen käsityön museon kokoelmatiedoissa (ID E1441/005) ei Mitrosen museoidun neuleen kontekstitiedoissa viitata Björnholmiin ensimmäisenä tikkuröijyn neulojaksi, vaan hänet nimetään Suomen kansallismuseon kokoelmiin kuuluvan tikkuröijyn (ID K10193:2) alkuperäiseksi tekijäksi.

---

¹²³ Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolainen tikkuröijy.

¹²⁴ Esimerkiksi Carden 2014, 260–275.

¹²⁵ Lisälukemista jussipaidan historiasta sekä muista versioista sen alkuperästä, esimerkiksi Luutonen et al. 1993, 22; Luutonen 1997; Luutonen 2001, 50–62; Luutonen 2008, 331–341; Luutonen 2016.

¹²⁶ Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen [19.1.2025]; Suomen kansallismuseo: *Tikkuripaita Hailuodosta; villapaita; miehen villapaita*, tunnistetiedot K10193:2.

¹²⁷ Suomen Käsityön Museo: *tikkuripaita; neulepaita; tikkuri; tikkuröijy; luotolainen*, tunnistetiedot E1441/005. Mitrosen ohje löytyy kirjasta Luutonen et al. 1993, 71.

Kuva 2: Suomen kansallismuseon kokoelmiin tallennettu Sofia Björnholmin tekemä tikkuröijy, johon Kyllikki Mitronen pohjasi Luutonen et al. (1993) kirjassa olleen tikkuröijyn neuleohjeen. Teoksessa mainitaan: ”Alkuperäisen tikkuripaidan on neulonut luotolainen tikkuröijynkutoja Sofia Björnholm. Se on Kansallismuseon kokoelmissa nro 10193:2.” Kuva: Finna.fi: Suomen kansallismuseon kansatieteellinen kokoelma, ID K10193:2.

Mahdollisena vaihtoehtona nimeämiseen näkisin siis jonkinlaisen sekaannuksen, jos ei huomaa kahden museoidun tikkuröijyn sidosta toisiinsa kontekstitietojen tekstiviittauksessa tai tunnista kontekstitietojen luonnetta. Esineen tullessa osaksi museokokoelmia museo-objektina sen kontekstitietoihin kirjataan kaikki mahdollinen saapumistieto sen antajalta: esineen käytöstä, aiemmista omistajista, tarinasta yms. Tiedot perustuvat usein muistitietoon, joka tiedonlajina on erityinen ja voi pohjata kommunikatiiviseen muistiin; tieto siirtyy silti eteenpäin siihen viitattaessa ja siitä tulee osa esineen historiakulttuuria.¹²⁸ Tämä on otettava myös huomioon käytettäessä muistitietoa tiedonlähteenä. Asian tarkastelu vaatisi lisätutkimusta, mutta havaintoni nostaminen tässä yhteydessä lyhyestikin esiin on silti perusteltua, sillä tutkielmani kohdentuu tikkuröijyn neulomisen aineettomaan kulttuuriperintöön ja neuleeseen liitetyn kehyskertomuksen osat ovat sellaisenaan tärkeä osa tikkuröijyn aineetonta kulttuuriperintöä.

Vaikka tikkuröijyn neulomisen perinne onkin yleisesti paikannettavissa Hailuotoon, ilmenee neulemallin muodossa ja yksityiskohdissa merkkejä kulttuurisista lainoista, joita tuon esiin seuraavaksi. Käytän käsitettä *paikkasidonnainen* tarkoittamaan tiettyyn maantieteelliseen paikkaan identifioituvaa neuleperinteeseen, näin tutkimuksellinen käsitteeni *paikkasidonnainen* vertautuu käsitteeseen *place-based*.

---

¹²⁸ Suomen kansallismuseon kokoelmissa olevan Björnholmin tikkuröijyn tiedoista löytyy myös virheellinen asiasana aihe tunnisteesta ”UNESCO:n maailmanperintöluettelo”. Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen on lisätty *Suomen kansalliseen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon*, ei UNESCO:n *maailmanperintöluetteloon*.

Tekstiilitutkija ja -taiteilija Alice Kettle on tutkinut tekstiilien ja paikkojen yhteen kietoutuvaa identiteettiä.¹²⁹ Hän esittää, kuinka paikkasidonnaiset tekstiilit eivät välitä pelkästään merkityksiä ja yhteisöllistä paikkamuistia vain tietyn yhteisön sisällä, vaan ne nivoutuvat osaksi tematiikan ylijärjellistä verkostoa.¹³⁰ Tällä Kettle tarkoittaa, miten neulonta on vuorovaikutteisessa suhteessa sekä paikan lokaaliin, kansalliseen että globaaliin verkostoon. Siten 1800-luvun alussa Hailuodossa kehittynyt neuleperinne on juurtunut sekä syvälle paikalliseen ympäristöön käyden samalla vuoropuhelua niin neulemallina kuin alkuperäisen funktionsa kautta muiden verrokkiensa kanssa. Monet yhtäläisyyksistä liittyvät paikkoihin luonnonympäristöinä, kuten Skotlannin pohjoisimman saariryhmän eli Shetlannin tai Irlannin Aran-saarten lammastaloudelle soveltuvaan ympäristöön. Yhtäläisyyksiä löytyy myös historiakulttuurista, kuten neuleiden käytöstä kalastajaneuleina sekä hukkuneiden tunnistamisesta neuleiden kuvioiden perusteella.

Luotolaisen tunnistettava yksityiskohta on neuleen etuosan korin pohjaneuloksella neulottu koristeellinen neliö, eli västäräkki, kaupunki tai rekko. Anne-Maria Haapala ja Auli Sipola ovat haastatelleet hailuotolaisia tikkuröijyn neulojia sekä tutkineet useita tikkuröijyjä, huomaten samalla Hailuodon eri saarien kylissä neulottujen västäräkkien pintaneuleissa erilaisuuksia.¹³¹ Tämän voisi nähdä heijastavan sitä perinnettä, jonka mukaan myös kansainvälisissä kalastajaneuleissa on eroja eri kyläyhteisöjen kesken.¹³² Tältä osin myyttisenäkin pidetty tarina hukkuneiden tunnistamisesta paikkasidonnaisen neuleen yksilöityjen kuvioiden perusteella voisi pitää paikkansa. Tutkielmani haastatteluissa tai muusta aineistosta ei löydy mainintaa, milloin koristeellinen kohta neuleen etuosaan olisi lisätty vai onko se kuulunut siihen alun perinkin. Muodoltaan ja nimeämisen kautta koristeellinen västäräkki tai rekko muistuttaa kuitenkin Karjalankannaksella käytettyjen rekkopaitojen kirjailtua etumuslappua, kuten esimerkiksi Toini-Inkeri Kaukosen teoksessa *Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut*.¹³³ Tutkimassani Kaukosen teoksessa on kuvia rekkopaidoista, jotka olivat hänen mukaansa osa "aikuisten naisten juhlapukeutumista."¹³⁴ Saman teoksen toisessa kuvassa on yksityiskohta kannakselaisesta ns. kirkkopaidasta Käkisalmen maalaiskunnasta. Kuvan pääntien halkio muistuttaa perinteisimmän luotolaisen rekko-osuuden halkiota. Lisäksi Kaukonen kertoo, kuinka

¹²⁹ Ks. Kettle 2019, 332–339.

¹³⁰ Kettle 2019, 332–339.

¹³¹ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

¹³² Ruhe 2013. Stella Ruhen mukaan hollantilaisten kalastajaneuleiden (gansey) tiettyyn kylään identifioivat kuviot ilmentävät kalastusyhteisöjen tiiviistä yhteisöllisyyttä.

¹³³ Kaukonen 1985, 188–190.

¹³⁴ Kaukonen 1985, 189.

rekkopaidoissa on hopea- tai vaskisoljella kiinnitettävä etuhalkio paidan vasemman olkavarren puolella;¹³⁵ luotolaisen uudemmassa kauluksellisessa versiossa olkasauman kiinnitys tapahtuu samanlaisesti mutta housunnapeilla. Mainitut havaintoni tekevät mielenkiintoiseksi eräs versio Hailuodon varhaisesta asutushistoriasta, sekä paikan ruotsinkielisestä nimestä Karlö, jonka katsotaan viittaavaan ”karjalaisten saareen” eli varhaiseen Karjalasta Hailuodolle päin suuntautuneeseen asutukseen.¹³⁶ Kuten Alice Kettle tuo esille, tekstiilit eivät kerro pelkästään tietyistä paikasta, vaan niiden valmistamiseen ja materiaaleihin on kietoutunut jälkiä ihmisten muuttoliikkeistä, sosiaalisista suhteista ja historioista.¹³⁷

Luotolaisessa on havaittavissa samankaltaisuutta ja kulttuurisia lainoja myös muiden suomalaisten neuleiden kanssa. Marketta Luutonen mainitsee teoksessaan *Sydämenlämmittäjä ja tikkuripaita: perinteisiä neuleita Suomesta ja Eestistä*, kuinka Lohtajalla neulottiin samanlaisella pystyneuloksella *4 oikein, 1 nurin* olevia villaneuleita.¹³⁸ Lohtajan neuleesta puuttui kuitenkin västäräkki ja Hilikka Vilppulan mukaan Lohtajan ”tröijy kudotaan monella puikolla tuppena, joten sitä saattaa kaksikin ihmistä kutoa yhtä aikaa.”¹³⁹ Hailuodossa ei ole harjoitettu vastaavanlaista yhteisneulontaa kuten Lohtajalla tai Korsnäsissä.¹⁴⁰ Palaan tässä yhteydessä takaisin 1800-luvun alkupuolelle Kallankarien kalastajatukikohtaan, jossa hailuotolaiset kalastajat oleskelivat yhtä aikaa Lohtajalta kotoisin olevien kalastajien kanssa. Ajoitus osuu ykseen luotolaisen neuleperinteen alkumetreille, ja nostaa aiheen jatkotutkimukselle kahden neulemallin vaikutteista ja vaikuttavuuksista.

Edellä esitetyn perusteella voidaan luotolaisen neulemallina todentaa käyvän vuoropuhelua muiden neulemallien kanssa. Mikään taito ei kehity tyhjiössä, vaan kuten neulonnan taidossa itsessään voi perinteisissä neulemalleissa nähdä viitteitä reiteistä, joita ihmiset ovat kulkeneet, sekä vaikutteista, joita niihin on matkan varrella omaksuttu. Havaintoni korostavat luotolaisen alkuperäisen mallin kehittäjän nimeämisen mahdottomuutta. Luotolaisen neuleperinteen jäljille pääseminen pelkkien kotiseututeosten tai kansatieteellisten kirjojen perusteella olisi osaltaan vaikuttanut omiin tutkimustuloksiini. Esimerkiksi Samuli Paulaharjun ja J.L. Suomelan teoksissa päähuomio on muiden paikallisten kädentaitojen esittelyssä.¹⁴¹ Tarkemman

---

¹³⁵ Kaukonen 1985, 188.

¹³⁶ Wigren 1998, 13.

¹³⁷ Kettle 2019, 332–339.

¹³⁸ Luutonen et al. 1993, 22.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Luutonen et al. 1993; Luutonen 1997; Elävän perinnön wikiluettelo: Korsnäsinpaidan valmistaminen.

¹⁴¹ Paulaharju 1914; Suomela 1967; Suomela 1969.

kuvauksen hailuotolaisesta tekstiiliperinteestä antaa heidän sijaansa käsi- ja taideteollisen alan julkaisussa tekstiilitaiteilija Laila Karttunen.¹⁴² Karttusen asiantunteva kuvaus perinteisistä ei ole yllättävää hänen koulutustaustaansa nähden. Vuosina 1938–1939 Karttunen oli jo ehtinyt tehdä apurahan turvin ”keruu- ja tutkimustöitä karjalaisten kudos- ja kirjo-ompeleiden talteen ottamiseksi.”¹⁴³ Hänen artikkelissaan on havaittavissa sama paikallisessa elämäntavassa hiljalleen tapahtuva muutos, joka on kuultavissa myös Hailuodon topoteekin äänitallenteissa; menneisiin vuosikymmeniin ja omavaraiseen talouteen nojaava tietotaito oli joidenkin kädentaitojen osalta murroksessa ja hiipumassa. Tekstiiliteollisuuden reunavaikutukset näkyivät myös hailuotolaisissa puhdetöissä, kuten villa- ja pellavalankojen valmistuksen kannattamattomuutena.

Ne ajat ovat jo ohi, jolloin Hailuodossa koko talon väki kokoontui iltaisin pirttiin, tervaksissa räiskyvän tulen ympärille ja sen loimottavassa valossa tekemään käsitöitä. Siinä oli lämmin ja valoisa. Miehet istuivat paitahihassaan kutomassa verkkoja ja naiset karttaamassa ja kehräämässä villoja, hamppuja ja pellavia. Tyttöset ja poikaset saivat myöskin auttaa verkkojen kutomisessa ja vanha vaari istui uloimmaisena piirissä ja kiskoi päreitä.¹⁴⁴

Sotavuosien jälkeen muutos näkyi myös käsi- ja taideteollisen alan lehdistössä, jossa uusia lankalaatuja ja neulomisen apuvälineitä mainostettiin.¹⁴⁵ Neulonnan kulttuurinen muutos näkyi Hailuodossa mahdollisuutena valmistaa tikkureita valmislangoista; osa selitystä löytyi aitalain tuomasta muutoksesta lammastaloudelle 1950-luvulla. Sen myötä aiemmin vapaana laiduntaneet lampaat tuli pitää aidattuna ja kulttuurinen muutos vähensi lampaiden pitoa Hailuodossa vähentäen samalla tikkuröijyn neulomisen materiaalista omavaraisuutta.

Vaikka tikkuröijyn neulomisen koko kulttuurihistoria rajautui kysymyksenasetteluni ulkopuolelle antaa aineistoni viitteitä, että taito on säilynyt Hailuodossa läpi sen historian; välillä hiipuen, toisinaan nousten paremmin esille ja tikkuröijyjä on tänä aikana neulottu myyntiinkin. Hailuoto ”saarivaltakuntana” on korostanut tarvetta monitalouteen sekä tiedolliseen että taidolliseen omavaraisuuteen. Perinteisen käsityötaidon harjoittaminen nykyaikana liittyy taustatutkimukseni toisen tutkimuskysymyksen vastaukseen, jota käsittelen seuraavaksi.

---

¹⁴² Kotiteollisuus: kotoisen kätevyuden ja yritteliäisyyden edistäjä 1.1.1040.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Kotiteollisuus: kotoisen kätevyuden ja yritteliäisyyden edistäjä 1.1.1040. [Suoran lainauksen kirjoitusvirheet ovat alkuperäisessä tekstissä].

¹⁴⁵ Viiri 1.1.1936; Viiri 1.1.1944. Esimerkiksi Neovius mainosti järjestämiään kutomakonekoulujaan ja -kurssejaan aseveliliiton toimeksiantona sotaleskille käsityölehdissä, joissa oli koneneulontaan soveltuvia monenlaisia neulemalleja.

3 Tikkuröijyn neulominen elävänä kulttuuriperintönä

Ajan henkeä heijasteleva ja muovautuva perinne tekee siitä elävää ja hengittävää.¹⁴⁶ Tässä luvussa tarkastelen tikkuröijyn neulomista elävänä perintönä ja aineettomana kulttuuriperintönä. Käsitteen määrittely institutionaaliseen kulttuuriperintöön viitaten nousee suoraan aineistosta, jossa diskursiivinen muutos on nähtävissä erityisesti vuoden 2017 jälkeisessä mediassa.

3.1 Tikkuröijypiiri ja sen toimijat perinteen uudistajina

Joulupäivän varhainen aamu Hailuodon kirkossa kymmenen vuotta sitten. Seitsemän veljestä astelee istumaan vieretysten kirkon penkkiin. Heillä kaikilla on yllään äitinsä neulomat harmaat villaröijyt. Tämä näky teki vaikutuksen hailuotolaiseen käsityönopettajaan **Auli Sipolaan**. ”Ajattelin, että jos edesmenneen rovastimme leski on saanut neulottua paidat seitsemälle pojalleen, niin kyllä minunkin pitää pystyä luotolaiset kahdelle pojalleni tekemään”, Sipola muistelee.¹⁴⁷

Hailuotolaiset Auli Sipola ja Anne-Maria Haapala ovat tänä päivänä tärkeitä tikkuröijyn neulomisperinteen elävöittäjiä ja vaalijoita – omien sanojensa mukaan eräänlaisia ”tikkuröijyn lähettiläitä”.¹⁴⁸ Tutkimushaastattelussani Haapala ja Sipola kertoivat, kuinka heitä on haasteltu moneen mediaan nimenomaan tikkuröijyyn liittyen. Muualta tullut huomio on osaltaan ollut lisäämässä heidän itseymmärrystään paikallisen neuleperinteen merkityksestä suomalaisen ja kansainvälisen käsityökulttuurin kaanonissa.¹⁴⁹

Haastattelussani kävi ilmi, että molemmat ovat monitaitoisia käsityöihmisiä. Auli Sipola on syntyperäinen hailuotolainen, joka jäi vuonna 2023 eläkkeelle oltuaan 37 vuotta Oulun kaupungin palveluksessa käsityönopettajana. Hän kokee käsillä tekemisen kulttuurin periytyneen hänelle suvunperintönä. Sipola opiskeli Helsingin yliopistossa käsityönopettajaksi, eli kädentaitojen ja käsityökulttuurin jakaminen eteenpäin on selkeästi hänelle tärkeää. Rovaniemellä syntyneelle Anne-Maria Haapalalle Hailuoto on tullut tutuksi paikkana jo lapsuudessa, ja hän on asunut pysyvästi Hailuodossa jo 13 vuotta. Haapala kertoo, kuinka myös hänen suvussaan ovat kädentaidot aina olleet elävä osa arkea. Hän opiskeli Oulun yliopistossa pääaineenaan kirjallisuustiedettä ja teki pro gradu -tutkielmansa teatterista. Tämän lisäksi Haapala opiskeli

¹⁴⁶ Ks. Esimerkiksi Rauhala 2019, 21–23.

¹⁴⁷ Meillä Kotona verkkosivut 6.9.2022.

¹⁴⁸ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

¹⁴⁹ Ibid.

myöhemmin lisää viestintää; kesällä 2024 hän jäi eläkkeelle viestintäjohtajan tehtävistä.¹⁵⁰ Kumpikin on toiminut aktiivisesti Hailuoto-seurassa eli paikallisessa kotiseutuyhdistyksessä; Auli Sipola on aiemmin ollut seuran puheenjohtaja (nykyään hallituksen varajäsenenä) ja Anne-Maria Haapala toimii puheenjohtajana kuluvalle kaudella 2024–2025.¹⁵¹ Molempien taustat huomioiden ei ole yllättävää, että juuri he laittoivat alulle tikkuröijypiirin, sillä siinä yhdistyy sekä käsitöiden yhdessä tekeminen, kotiseudun käsityöperinteen vaaliminen ja uudistaminen että siitä viestiminen. Tarve vertaistuelle tikkuröijyn neulomisessa syntyi silti omakohtaisesta tarpeesta.

Monipuolisista käsityötaustastoistaan huolimatta kumpikaan heistä ei ollut kokenut neulomista omimmaksi käsityönlajikseen, eikä siitä syystä ollut tarttunut puikkoihin neuloakseen tikkuröijyä ennen vuotta 2012. Auli Sipola kuvaili omaa motivaatiotaan neulomiseen ryhtymiseen edellisessä sitaatissa; kyseessä oli kotiseuturakkaus. Anne-Maria Haapala laitto ensimmäisen kerran tikkuröijyn puikoille vuonna 2012. Perinteiseen tapaan Haapala sai neuvoja neuleen hankalien kohtien neulomiseen monilta ”oppiäideiltään” eli vanhemmilta hailuotolaisilta neulojilta.¹⁵² Lähes kaksi ja puoli vuotta ensimmäistä tikkuriaan neulonut Haapala koki kaipaavansa lisätukea tekemiseensä, sillä hän koki suullisesti välittyneet ohjeet epätarakoiksi.¹⁵³ Perinteisten neulemallien ohjeet kulkevat sukupolvelta toiselle sekä suullisesti että vanhoista neuleista mallia ottaen. Tutkielmani aineistosta löytyy tikkurin neulomisen ohjeet esimerkiksi Fanni Hassin¹⁵⁴ ja Eila Rantasuomelan¹⁵⁵ kertomina ohjeina. Ohjeet voivat olla täsmälliseen, kansainväliseen neulekieleen tottuneille nykypäivän neulojille ylimalkaisia.

[...] Aletaan kuttoon tota kaks nurin ja kaks oikiaa jonkun puolitoista korttelia, ja kierretään tähän [osoittaa neuleen resoria]. Täsä sitten lisätään jonkun verran näitä silmiä [silmuukoita] tasa vällein, riippuu siitä pitäjästä, kuinka isolle miehelle se tehään. Ja aletaan tämä pohojakuvio ja kuvotaan kainaloille asti; täsäkin on korttelin mitta [...].¹⁵⁶

¹⁵⁰ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

¹⁵¹ Hailuoto-seuran verkkosivut: hallituksen jäsenet kaudella 17.11.2024–syksy 2025.

¹⁵² Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025. Myös Hailuodossa on tukeuduttu Luutonen et al. (1993) tai Taito-lehdessä (2014) olleeseen ohjeeseen suullisten ohjeiden muistin apuna.

¹⁵³ Tikkurista on julkaistu vuosikymmenien varrella useita erilaisia kirjallisia ohjeita, kuten johdannossa mainittu Luutonen et al. (1993) julkaistu Sofia Björnholmin museoituun tikkuröijyyn perustuva ohje.

¹⁵⁴ Hailuodon topoteekki: Fanni Hassin haastattelu 16.8.1974.

¹⁵⁵ Eila Rantasuomelan tikkuriohje Ylen *Kalastajaneule luotolainen on villapaitojen klassikko* -artikkelin dokumentissa [2:50 – 6:50].

¹⁵⁶ Eila Rantasuomela kertoo Ylen Elävän arkiston *Työtä käsille* -ohjelmassa (1987) luotolaisen neulomisohjeesta (kohdassa 3:13–6:49). Dokumentti on myöhemmin julkaistu 13.11.2013 (päivitettyä 25.1.2021) nimellä *Kalastajaneule luotolainen on villapaitojen klassikko* Ylen verkkosivulla. Sitaatin litteraatio murreilmaisussa pitäytyen Nina Sundell.

Kokeneille neulojille neuloksen rytmi jää myös ikään kuin lihasmuistiin, ja kädentaitoihin liittyvä muistijälki onkin moniaistisesti välittyvää tietoa. On lisäksi huomioitava, kuten Rantasuomelakin tuo ilmi, että tikkureiden eroavaisuudet johtuvat luonnollisesti myös siitä, että vartalonmyötäisenä mallina silmukkamäärät on suhteutettava neuleen saajan mittojen mukaan. Kyse ei siis ole pelkästään suullisten ohjeiden epätarkkuudesta, vaan myös kädentaitojen välittämisen ominaispiirteestä ja siinä tapahtuneista muutoksista sekä perinteisten ja modernien neulontaohjeiden tyyppieroista.

Kuten on käynyt ilmi, aiemmin tikkuröijyjä neulottiin tärkeänä osana Hailuodon ekonomiaa kotitarveneulontana sekä lampaanvillan tuotteistamisena hyödyntäen Hailuodossa runsaslukuisina laiduntavien lampaiden villaa osana agraariyhteiskunnan tulonmuodostusta. Tikkuröijypiiri, eli tikkuröijyn neulomista elävänä perinteenä vaaliva kulttuuriperintöyhteisö, kiinnittyy sen sijaan 2000-luvun neulontakulttuuriin, kuten neulekahviloihin ja yhteisölliseen neulontaan. Siinä on silti viitteitä myös maatalousyhteiskunnan talonpoikaisesta yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisen neulonnan käytäntö ei kuitenkaan ole yleiselläkään tasolla uutta, vaan löytää heijastuspintaa neulonnan historiasta.¹⁵⁷

Ensimmäinen tikkuröijypiiri kokoontui vuonna 2014 Hailuodon seurakuntatalolla; Haapalan ja Sipolan perustamana neulepiiri on osa Hailuoto-seuran toimintaa. Tapahtumasta viestitettiin paikallisesti ilmoitustauluilla ja sille oli selvästi ollut tarvetta, sillä ensimmäiseen kokoontumiseen saapui yli 30 ihmistä.¹⁵⁸ Seurakuntatalon sijaan tikkuröijypiiri on kokoontunut toisesta tapaamisestaan lähtien Haapalan kotona vanhassa pappilassa, jossa oli järjestetty monia kulttuuritapahtumia, kuten runo-, tanssi- ja konserttitapahtumia. Tähän jatkumoon tikkuröijypiirin järjestäminen Haapalan sopi mielestä hyvin. Neulepiiri järjestetään kesätaukoa lukuun ottamatta kerran kuussa.¹⁵⁹

Tikkuröijypiirin tunnelmaa on välitetty lukuisissa sanoma- ja aikakauslehtiartikkelissa sekä televisio-ohjelmissa.¹⁶⁰ Sinne tullaan neulomaan tikkureita, saamaan neuvoa sen pulmakohtiin toisilta neulojilta sekä seurustelemaan; tikkuröijypiirissä kaikki ovat toistensa vertaistukena.

---

¹⁵⁷ Ks. esimerkiksi Rauhala 2019, 210–213; Luutonen et al. 1993, 20–21. Neuletyöt ovat kulkeneet mukana muun muassa arkisten askarten lomassa, heinäpellolla tai vierailuilla eli tapa oli yleinen jo varsin varhain.

¹⁵⁸ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

Neulepiirin aluksi Haapala yleensä kertoo ensikertalaisille osallistujille tikkuröijyn historiasta ja tekemisen tunnelmasta kuten oheisessa Rantalakeus-lehden artikkelissa 18.9.2019:

Haapala muistuttaakin innokkaasti kyseleviä ja tarkkaan kuuntelevia mantereen nuoria siitä, ettei tikkuröijyn tekeminen ole suorittamista. Sitä kudotaan levollisin mielin ja miettien paidan saajaa taikka muiden kanssa rupertellen. ”Tikkuröijyn tekemiseen jää helposti koukkuun. Neulomisessa on tietty rytmi, joka tyhjentää pään,” Haapala kertoo.¹⁶¹

Paikallisen neuleperinteen saama laaja näkyvyys on lisännyt ulkopuolistakin kiinnostusta asiaa kohtaan. Kiimingissä ja Haaparannassa on tikkuröijypiirin ”varjoryhmiä” eli neulepiirejä, joihin ihmiset kokoontuvat neulomaan yhdessä tikkuröijyjä.¹⁶² Mantereen puolelta Hailuodon tikkuröijypiiriin on saapunut neulojia esimerkiksi Oulusta, Yli-Iistä, Kempeleestä, Oulunsalosta ja Haukiputaalta. Monella ulkopaikkakuntalaisella tikkuröijyn neulojalla onkin usein toive päästä joskus käymään Hailuodossa. Matkustusintoa rajoittaa paikan saavutettavuus sekä Hailuodon toisinaan haastavat sääolosuhteet.¹⁶³

Saavutettavuutta on lisännyt vuodesta 2020 tikkuröijypiiriin hybridimuoto, eli mukaan neulepiiriin pääsee myös virtuaalisesti. Taito Pohjois-Pohjanmaan¹⁶⁴ toiminnanjohtajan Elina Sepäsen kanssa organisoitu mahdollisuus osallistua tikkuröijypiiriin Teams-videopalvelun välityksellä on mahdollistanut sään ääriolosuhteissa osallistumista myös hailuotolaisille neulojille.¹⁶⁵ Tikkuröijypiiriin virtuaalinen koti ja yhteisö löytyy myös sosiaalisesta mediasta. Vuonna 2020 Haapala ja Sipola loivat Tikkuröijypiiri Facebook-ryhmän, jossa on tällä hetkellä (21.4.2025) 4044 jäsentä, 23 eri maasta.¹⁶⁶ Tikkuröijypiiri, sen Facebook-ryhmä sekä muut hailuotolaista neuleperinnettä vaalivat kulttuuriperintöyhteisöt ilmentävät hyvin kulttuuriperinnön luonnetta kaikille kuuluvana voimavarana. Hailuotolaisille paikkasidonnaisen neuleen neulominen antaa mahdollisuuden lujittaa sidettä paikkaan ja sen koettuun historiaan.¹⁶⁷ Samalla kuitenkin korostuu, että osallisuuden siteet hailuotolaisen neuleperinteen aineettomaan kulttuuriperintöön ovat sen laajemman kulttuuriperintöyhteisön jäsenillä symbolisia ja omistusoikeudesta riippumattomia.¹⁶⁸

¹⁶¹ Rantalakeus 18.9.2019.

¹⁶² Rantapohja 24.3.2020; Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

¹⁶³ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

¹⁶⁴ Taito Pohjois-Pohjanmaa on valtakunnallisen Taitojärjestön alueellinen yhdistys, jonka toiminnan tavoitteena on vaalia ja edistää alueellista käsityökulttuuria. Taito Pohjois-Pohjanmaan toimintaa ja tapahtumia järjestetään Oulun ja Kuusamon taitokeskuksissa sekä virtuaalisesti [Taito Pohjois-Pohjanmaan verkkosivut].

¹⁶⁵ Alustana oli syyskuusta 2020 vuoteen 2024 asti Zoom.

¹⁶⁶ Tikkuröijypiiri Facebook-ryhmä [haettu 21.4.2025].

¹⁶⁷ Ks. Kettle 2019.

¹⁶⁸ Aineettoman kulttuuriperinnön yhteisöstä sekä kulttuuriperinnöstä prosessina ks. Sivula 2010, 21–39.

3.2 Luotolainen neuleperinne aineettomana kulttuuriperintönä

Kaikki perinteiset taidot eivät säily elävänä perintönä tulevaisuuteen, ellei niiden arvoa koeta tärkeäksi tänä päivänä. Jotta aineeton kulttuuriperintö voisi olla ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyvinvointia ja kestäväää tulevaisuutta luovana voimavarana on tärkeää tunnistaa tapoja, taitoja sekä kulttuurisia käytänteitä ja tehdä niitä näkyväksi.¹⁶⁹ Tunnistaminen edellyttää usein ulkopuolelta tulevaa arvostusta, tai pelkoa taidon katoamisesta, ennen kuin arkisena pidetty käytäntö ymmärretään merkityksellisiksi.

Tärkeänä askeleena tikkuröijyn neulomisen tunnistamisessa aineettomaksi kulttuuriperinnöksi voidaan pitää Museoviraston järjestämää tilaisuutta Oulussa, johon Auli Sipola osallistui Hailuoto-seuran edustajana.¹⁷⁰ Tilaisuudessa Museoviraston edustaja kertoi *elävän perinnön wikiluettelosta*, joka on vuodesta 2016 antanut yhteisöille alustan esitellä tärkeäksi kokemaansa aineetonta kulttuuriperintöä. Samalla wikiluettelo toteuttaa UNESCO:n aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen 12 §:n mukaisen tarpeen luetteloida kansallisella tasolla yhteisöille tärkeää ja arjessa elävänä näyttäytyvää aineetonta kulttuuriperintöä.¹⁷¹ Museoviraston edustajan kannustamana Hailuoto-seura teki wikiluetteloon esittelysivun hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisesta; sivu on luotu 20.2.2017.¹⁷²

Kohteiden esittely elävän perinnön wikiluettelossa edeltää hakuprosessissa mahdollista askelta kohti Suomen elävän perinnön kansallista luetteloa.¹⁷³ Museovirasto tekee yhdessä aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijatyöryhmän kanssa arvioinnit ja esitykset Suomen kansalliseen luetteloon. Tämän jälkeen Museovirasto vie esitykset lopullisen päätöksen tekeväälle opetus- ja kulttuuriministeriölle. OKM nimesi ensimmäiset kansallisen luettelon kohteet vuonna 2017, joita oli yhteensä 52. Hailuotolainen tikkuröijy on nimetty Suomen elävän perinnön kansalliseen luetteloon heti vuonna 2017.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Ks. Museovirasto: aineettoman kulttuuriperinnön toimeenpanosuunnitelma 2024–2028, 5–21; Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030, 11–17.

¹⁷⁰ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025. Sipola ei haastattelussa muistanut tilaisuuden tarkkaa ajankohtaa, mutta se edelsi Elävän perinnön wikiluetteloon osallistumista, eli ennen vuotta 2017. Sipola on toiminut aiemmin Hailuoto-seuran puheenjohtajana ja on seurassa hallituksen varajäsen kaudella 2024–2025.

¹⁷¹ Finlex.fi. 47/2013: Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta, 12 § 1. kappale.

¹⁷² Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen on luotu 20.2.2017, klo 15.06, sisältäen 3931 tavua; viimeisin muokkaus tätä kirjoitettaessa 27.7.2025 sisältäen 15 229 tavua.

¹⁷³ On huomioitava, että Museovirasto käyttää käsitteitä aineeton kulttuuriperintö ja elävä perintö rinnasteisina.

¹⁷⁴ Taito.fi; Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen.

Elävän perinnön wikiluetteloon ja Suomen kansalliseen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon pääsemisen myötä Haapala kertoi tajunneensa, kuinka arvokkaasta asiasta on kyse. Paikallisen kädentaidon tunnustaminen merkitykselliseksi on samalla lisännyt kiinnostusta asiaa kohtaan. Vaikka Anne-Maria Haapala ja Auli Sipola eivät olleet neuloneet tikkuröijyä ennen vuotta 2014 syntyi heille perustamansa tikkuröijypiiriin myötä syvempi kiinnostus kotiseutunsa neuleperinnettä kohtaan. He ovat alusta lähtien tallentaneet muistiin asioita sekä haastatelleet vanhempia hailuotolaisia neulojia toiveenaan kirjoittaa aiheesta kirja. Vuonna 2024 heille myönnettiin Suomen kulttuurirahaston Pohjois-Pohjanmaan rahastosta 30 000 euron kotiseututyön apuraha ”suomalaista perinneneuletta, tikkuröijyä koskevan kirjan kirjoittamiseen”.¹⁷⁵ Jo ennen kirjaprojektille myönnettyä apurahaa on Hailuoto-seuralle myönnetty Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) 30 000 euron apuraha pysyvän tikkuröijy-näyttelyn ja neuvontapisteen avaamiseksi. Näyttely on ollut auki kesäisin vuodesta 2023.¹⁷⁶

Tikkuröijyn aineeton, elävä kulttuuriperintö ilmenee siten, että niitä neulotaan edelleen Hailuodossa niin omiin tarpeisiin kuin myyntiinkin. Osuuskunta Luovon Puoji on käsityömyymälä, joka sijaitsee Hailuoto-seuran Kylätalossa. Käsityömyymälän kärkituotteena on erityisesti viime vuosina olleet valmiina tai mittatilauksesta neulotut tikkuröijyt. Osuuskunnassa toimiva Liisa Iljana on yksi niistä hailuotolaisista, joka neuloo tikkuröijyjä myyntiin. Iljana kertoo Kauppalehden artikkelissa, kuinka tikkuröijyjen suosiossa ja tilausten määrässä näkyi selkeä nousu sen jälkeen, kun hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen pääsi Suomen kansalliseen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon vuonna 2017. Neule valmistuu käsin neuloen kokeneelta neulojalta noin 3–4 viikossa ja niitä myydään ulkomaillekin, kuten Skotlantiin, Ranskaan, Englantiin, Australiaan ja Espanjaan.¹⁷⁷

2000-luvulla luotolaisia neulotaan niin arkiseksi vaatteeksi, pyhävaatteeksi kuin edustusasuksi. Esimerkiksi tikkuröijypiirissä käyvä Hailuodon entinen kunnanjohtaja Aki Heiskanen käytti itse neulomaansa tikkuröijyään myös edustaessaan Hailuotoa. Ensimmäisen neuleen valmistamiseen kului Heiskasen mukaan 150 tuntia ja hän neuloi sitä niin lautta- ja työmatkoilla kuin kotonakin.¹⁷⁸ Paikkaidentiteettiä vahvistavana siteenä voi nähdä myös Hailuodon kunnan elettä lahjoittaa jokaiselle vastasyntyneelle hailuotolaiselle käsinneulottu

---

¹⁷⁵ Suomen Kulttuurirahaston verkkosivut 17.5.2024. Tammen kustantama kirja ilmestyy syksyllä 2026 [Elävän perinnön wikiluettelo: Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen].

¹⁷⁶ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipilän haastattelu 13.2.2025; Hailuoto-seuran verkkosivut.

¹⁷⁷ Kauppalehti 28.7.2021.

¹⁷⁸ Rantalakeus 20.11.2019.

”pikkuröijy”¹⁷⁹. Hailuodon topoteekkiin on tallennettu useita valokuvia eri vuosikymmenien varrelta, joissa tikkuröijyjä voi nähdä valokuvissa usean päällä – veistokoulun vapaamuotoisessa ryhmäpotretissa, kahvipirtin yleisötilaisuudessa, kalansaalista tarkistettaessa verkosta tai merikapteenin puuhaillessa arkisia askareitaan.¹⁸⁰ Yhteisöllisyyttä ilmentää myös, kuinka hailuotolainen mieskuoro – Sirkeät sirkuttajat – käyttää 2020-luvulla tikkuröijyjä esiintymisasunaan. Anne-Maria Haapala kertoi haastattelussani, kuinka hän itse ymmärsi tikkuröijyn käytön yhteisöllisenä vaatteena, kun eräissä hautajaisissa tikkuröijyjä näkyi sekä papin, saattoväen että vainajan päällä.¹⁸¹

Haapala ja Sipola pohtivat haastattelussani, kuinka tikkuröijyn tekemiseen kuluu paljon aikaa, joka on iso uhraus omasta ajasta eli neuleen saaja on neulojalle tärkeä. Siten tikkuröijyn neulomisen toiselle voi käsittää olevan osoitus huolenpidosta ja rakkaudesta villaan kiedotussa muodossa. Haapala kertoi, kuinka neuloessa syntyviä ajatuksia – rukouksia, hyviä toiveita ja energiaa – voi muodostuvien silmukoiden välityksellä kanavoida eteenpäin neuleen saajalle. Hän kertoi myös usein ajattelevansa Hailuotoa paikkana ja tikkuröijyyn liitettyä tarinaa sitä neuloessaan.¹⁸²

Vaikka kulttuuriperintö määritellään institutionaalisella tasolla perustellusti kaikenkattavasti, voidaan se ymmärtää myös prosessina. Siinä menneisyyden aineettomia ja aineellisista jäänteitä tunnistavat ihmiset ja yhteisöt käyttävät niitä historiatietoisuutensa vahvistamiseen sekä identiteettinsä rakennusaineina, kuten edellä olevat esimerkit osoittavat.¹⁸³ UNESCO:n aineetoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen ansiosta moni arkipäiväisenä pidetty tapa tai käytäntö on tunnistettu ja tunnustettu tärkeäksi. Aineetonta kulttuuriperintöä on varsinaisen neulomisen ohella kaikki se tarinaperinne, jota siihen liitetään: jokaisen neulojan omat kokemukset, hyväksi havaitut neulontavinkit, jotka jaetaan tikkuröijypiirin tapaamisessa tai sen Facebook-ryhmässä sekä ystävien kesken; ne kaikki lisäävät neuleperinteen tietovarantoa. Toisintaessa eri medioiden haastatteluissa, kotiseututeoksissa, näyttelyissä tai tieteellisissä tutkimuksissa luotolaisen neulomisen perinteen muistijälkiä, sen alusta tämän päivän kontekstiin, vaalii samalla sen aineetonta kulttuuriperintöä. Muisti onkin kulttuuriperinnön punainen lanka.

---

¹⁷⁹ Rantalakeus 12.5.2021. Tapa oli voimassa ainakin vuonna 2021.

¹⁸⁰ Mainitut Hailuodon topoteekistä hakusanalla ”tikkuröijy” löytyvät kuvat ovat yksityishenkilöiden tai Hailuoto-seuran kokoelmiin kuuluvia ja ne ovat tekijänoikeuden suojaamia.

¹⁸¹ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipilän haastattelu 13.2.2025.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Sivula 2010, 22–39; Sivula 2017.

3.3 Luotolaisen neulominen muistin paikkana

The remnants of experience still lived in the warmth of tradition, in the silence of custom [...] We speak so much of memory because there is so little of it left. [...] There are **lieux de mémoire, sites of memory**, because there are no longer milieux de mémoire, real environments of memory.¹⁸⁴

Historioitsija Pierre Nora selventää artikkelissaan *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire* (1989), kuinka modernisoituvassa yhteiskunnassa menneisyydestä muistuttavien oikaiden muistin miljöiden hiljalleen hävitessä maisemasta, voivat ihmiset ja yhteisöt kiinnittyä niihin eräänlaisten *muistin paikkojen* – lieux de mémoire – välityksellä. Kulttuuriperinnön tutkimuksen professori Anna Sivula hyödyntää myös Noran käsitettä tarkentaen sen taipuvan kuvaamaan muitakin kuin ilmeisiä muistin ja muistamisen tueksi pystytettyjä monumentteja tai fyysisiä muistin paikkoja; muistin paikka voi hänen mukaansa olla yhtä hyvin myös tapa tai vaikkapa rituaali.¹⁸⁵ Tarkalleen ottaen Nora tarkoittaa käsitteellään sitä, kuinka fyysisten muistin miljöiden hävittyä kulttuuriympäristöstä esimerkiksi modernisaation, sodan tai urbanisaation myötä on *niiden sijaan* jäänyt jäljelle eräänlaisia symbolisia muistin paikkoja, joiden avulla voimme edelleen kiinnittyä menneeseen, mutta toisin tavoin.

Tutkielmani johdannossa oli kuvaus Columbia-joella hukkuneesta miehestä, jonka vaimo tunnisti tämän päällä olleesta tikkuröijystä. Mies oli hailuotolaisen Martta Tönkyrän setä. ”Tämä pusero on meille suuri ylpeydenaihe,” kertoo Martta Tönkyrä *Taito*-lehden artikkelissa.¹⁸⁶ Martta Tönkyrän edesmenneen sedän luotolaiseen voidaan sanoa kiteytyvän tiheää tunnelmaa ja muistoja. Se ei siten ole vain esine, vaan sen voidaan sanoa olevan Pierre Noran käsitettä lainaten – muistin paikka. Sovellan muistin paikkaa tikkuröijyn neulomisen analyysissä tarkoittamaan sekä fyysistä objektia, kuten Martta Tönkyrän sedän muistoa vaalivana neuleena, että käytäntöä kuten tikkuröijypiiri, jossa paikallista perinnettä vaalitaan ja uusinnetaan eri tavoin. Anna Sivula käsittää muistin paikkojen olevan kulttuuriperintöön kiinnittyneen yhteisön käyttämiä muistelun ja muistin tukena olevia välittäjiä, eli ne ovat siis eräänlaisia kommemoraatioita.¹⁸⁷ Toisin sanoen, neulomalla tikkuröijyä tänä päivänä voi samalla miettiä omaa rooliaan sen elävän perinnön vaalijana neuleperinteen ajallisessa ja kulttuurisessa jatkumossa.

---

¹⁸⁴ Nora 1989, 7. Tekstin lihavoidun kohdan on lisännyt sitaattiin Nina Sundell.

¹⁸⁵ Sivula 2010, 29.

¹⁸⁶ *Taito*-lehti 2014, 50.

¹⁸⁷ Sivula 2010, 29.

Seuraavaksi pohdin, miten tikkuröijyn neulomisen aineettoman kulttuuriperinnön voi käsittää olevan muistin paikka ja kommemoraatio.

Hailuodon Marjaniemen sataman vanhat kalastajamökit ja majakka muistuttavat rakennettuna kulttuuriympäristönä osaltaan menneiden vuosisatojen hiipuneista elinkeinoista ja siitä kulttuurisesta ympäristöstä, jossa ne toimivat alkuperäisessä funktiossaan. Siitä syystä Hailuoto on tänä päivänä kokonaisuudessaan arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY).¹⁸⁸ Aitalain myötä 1950-luvun puolivälissä Hailuodossa aiemmin laajassa mittakaavassa harjoitettu lammastalous koki tietynlaisen alasajon; tämän lisäksi tekstiiliteollisuuden lankatuotanto oli osa sitä mosaiikkia, joka lopetti villantuotannon kannattamattomana. Lammastalouden hiivuttua loppuivat paikalliselle yhteisölle tärkeimpinä vuotuisina tapahtumina järjestetyt saporomarkkinat. Maisema hiljeni monin tavoin ja muutti Hailuodon kulttuuriympäristön ajalliset kerrokset tehden siitä tietyllä tapaa muistin paikan.

Menneistä elinkeinoista ja yhteisöllisistä tavoista on silti muistuttamassa hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen perinne, joka on jatkunut 1800-luvun alusta asti, mutta sen merkitys paikallisille ihmisille ja yhteisölle on muuttunut vuosisatojen aikana. Laila Karttusen aiempi kuvaus, jossa perhe kokoontui päivän päätteeksi tekemään tarpeellisia puhdetöitä rätisevän tulen valossa, on samalla kuvaus tiiviistä yhteisöstä. Samaa tiivistä yhteisöllisyyttä ilmentää tikkuröijypiiri. Karttusen kuvauksessa Hahdon sisarukset karstasivat villoja kodissaan, mutta niin kutsutuissa kökkäjäisissä¹⁸⁹ hailuotolaiset naiset karstasivat aiemmin villaa yhdessä neulomuksia varten – tikkuröijypiirin voi nähdä olevan tämän kommemoraatio ja muistin paikka.

Neulomisen perinteeseen kuuluu erottamattomasti sen raaka-aineet, neuleiden merkitys sekä historiakulttuurina ilmenevä tarinaperinne. Tikkuröijypiiri on uusintanut paikkasidonnaista perinnettä luoden dialogia menneen ja nykyisyyden välille. Vuonna 2025 kolmatta kertaa järjestettävien tikkuröijypäivien ohjelmaan tulee kuulumaan niin tikkuröijymessu kuin -tanssitkin.¹⁹⁰ Vanhojen aikojen saporomarkkinoiden suosittu illanvietto muovautuu muistin paikaksi tikkuröijytansseissa.

---

¹⁸⁸ Museoviraston verkkosivut: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY). *Hailuoto*. Lisäksi Hailuodon maankohoaman muovaama maisema on kokonaisuudessaan arvotettu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi ja se on myös yksi Suomen kansallismaisemista (VAMA 2021: Pohjois-Pohjanmaa).

¹⁸⁹ Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen.

¹⁹⁰ Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan haastattelu 13.2.2025.

Aiemmin hailuotolaiset muodostivat kaukokalastusretkillään yhteisöllisiä siteitä esimerkiksi Haaparantaan sekä Perämeren rannikolle. Tikkuröijypiirin ja sen Haaparannassa olevan ”varjoryhmän” voi tulkinta uudistavan vuosisatojen takaa juontuvia siteitä kalastuksen sijaan neulomisen käytännössä. Tietyllä tapaa tikkuröijypiirin voi nähdä heijastavan ja uudistavan näitä vanhoja siteitä ja verkostoja kommemoraationa.

Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen muistin paikkana ja kommemoraationa sisällyttää itseensä käsitteen siitä aineettomana kulttuuriperintönä – kädentaitona ja siihen kiinnittyvänä kertomusperinteenä – kuten ylisukupolvisena ja paikkasidonnaisena perinteenä, kalastajaneuleena ja työvaatteena sekä yhteisöllisenä vaatteena, joka voi nykyään olla esimerkiksi arki- ja pyhävaate, identiteettineule, arkkuvaate tai vastasyntyneelle käsin neulottu ”pikkuröijy.”

4 Lopuksi

Olen tarkastellut edellä hailuotolaisen tikkuröijyn neulomista paikkasidonnaisena perinteenä ja aineettomana kulttuuriperintönä kahdessa ajallisessa kontekstissa. 1800-luvulla alkunsa saaneen neuleperinteen jatkumo on vahvistunut paikalliselle tärkeänä kädentaitona vuonna 2014 perustetun tikkuröijypiirin myötä, joka on luonut yhteisöllisen tilan vaalia ja uudistaa sitä käytäntönä. Neuleperinteen laajempaa tunnettuutta on vahvistanut vuodesta 2017 näkyvyys tunnustettuna osana suomalaista käsityökulttuuria niin elävän perinnön wikiluettelossa kuin Suomen kansallisessa aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa. Edellisistä seikoista ja niiden saamasta mediahuomiosta huolimatta aihe on suhteellisen näkymätön tieteellisen tutkimuksen kentällä. Tapaustutkimukseni pyrkii osaltaan täyttämään tätä tutkimuksellista aukkoa.

Olen syksystä 2023 lähtien osallistunut hybridisti tikkuröijypiiriin, eli osallistun siten itsekin tutkimani kädentaidon aineettoman kulttuuriperinnön vaalimiseen ja olen osa sen kulttuuriperintöyhteisöä. Pitkä maantieteellinen etäisyys tutkimani paikkasidonnaisen kädentaidon koti-seutuun vaikutti tutkimuskysymyksiini ja lisäsi objektiivisuutta, sillä Hailuodon historia ei ole minulle kommunikatiivisen muistin välittämää tai kulttuuriseksi muistiksi muotoutunutta. Siitä syystä etsin jälkiä tikkuröijyn neulomisen merkityksestä ja nivoutumisesta osaksi historiallista kontekstia sekä nykypäivän luotolaista käsityökulttuuria Hailuodon topoteekkiin tallennettujen murrentalenteiden ja itse tekemiäni tutkimushaastattelujen lisäksi muistiorganisaatioiden – museoiden, arkistojen ja kirjastojen – kokoelmista. Jälkiä löydettyäni arvioin samalla dokumenttien todistusarvoa neuleperinteen kehyskertomukseen peilaten. Osaltaan tutkielmani vahvistaa sekä täydentää kehyskertomusta; joitain sen osia nostan tarkennuksen kohteeksi, kuten neuleperinteen ”alkuperäisen” tikkuröijyn neulojan nimeämisen vaikeutta.

Tiettyyn paikkaan identifioituva ja perinteiseksi luokiteltava kädentaito heijastelee aina kulttuuriympäristöään. Siitä syystä tikkuröijyn neulomisen taitoa oli mielestäni tärkeää peilata ensin paikkaan ja syntyajankohtansa historialliseen kontekstiin. Kädentaitojen ytimeen kuuluu myös niiden sosiaalisesti ja kulttuurisesti omaksuttu luonne. Samalla tavalla voidaan perinteisiä neulemalleja havainnoimalla nähdä viitteitä sekä siitä paikasta, mihin niiden neulominen on juurtunut, että neulemallia muovanneista vaikutteista. Näkökulmassani korostuu Hailuoto paikkana – itsenäisenä entiteettinä Perämerellä, saarivaltakuntana – mutta ei kuitenkaan kulttuuristen vaikutteiden ulottumattomissa. Siten neuleessa voi nähdä häivähdyksiä niistä

reiteistä ja kulttuurisista kohtaamisista, joita hailuotolaiset esimerkiksi kaukokalastusmatkoillaan kohtasivat. Tikkuröijyn pystyneuleen samankaltaisuus, ja toisaalta neulomistavan erilaisuus, suhteessa Lohtajan villaneuleeseen on tuotu esille teoksessa *Sydämenlämmittäjä ja tikkuripaita: perinteisiä neuleita Suomesta ja Eestistä*.¹⁹¹ Koska tarkastelin luotolaisen neulomisen perinnettä historiallisessa kontekstissaan, tulin samalla löytäneeksi jälkiä kulttuurisesta kohtaamisesta Kallankarien kalastajatukikohdassa vuosina 1825–1857,¹⁹² joka voisi todistaa mainittujen vaikutteiden ajoituksen, mutta ei niiden suuntaa. Asia vaatii lisätutkimusta, mutta todistaa ettei kädentaito tai perinteisenä pidetty neulemalli kehity tyhjiössä, vaan korostaa vaikutteiden ja luovuuden osuutta molempien muovautumisessa.

Tekstiileihin voi jäädä jälkiä myös muuttoliikkeistä, joita pohdin tikkuröijyn västäräkin tai rekon välityksellä. Löysin sen yhtäläisyyksiä Käkisalmen maalaiskunnasta lähtöisin olevan ns. kirkkopaidan kanssa, samalla yhdistäen asian Hailuodon varhaiseen, Karjalasta päin suuntautuneeseen asutushistoriaan. Havaintoni todentaa edelleen tekstiilien ja niihin liittyvän kädentaidon kyvystä kertoa monimutkaisia, toisiinsa kietoutuneita tarinoita ihmisistä, heidän liikkeistään ja reittien varrella kohdatuista ja omaksutuista kulttuurisista vaikutteista, kun katsoo pintaa syvemmälle.¹⁹³ Tikkuröijyn taustaan liittyvä historiakulttuuri on osa sen aineetonta kulttuuriperintöä, eli silmukoilla kerrotun paikallisen perinteen kehyskertomusta.

Tuodessani esille yleisesti neulonnan taidon ja neulottujen tuotteiden tekstiilihistoriaa olen pyrkinyt samalla osoittamaan, miten tänä päivänä arkisena pidetty kädentaito oli aikoinaan mullistava tekstiiliteknikkana. Neulonnasta muodostui myös osa ansaintataloutta. Vaikka neulottujen tuotteiden merkitys 1800-luvun Hailuodossa on ilmeinen osa agraariyhteiskunnan tulonmuodostusta, kotitarveneulontaa ja omavaraistaloutta, korostui niiden merkitys aikanaan Suomen suurimmassa lammaspitäjässä. Aineistostani kävi ilmi, kuinka hailuotolaiset naiset panostivat lammastalouteen ja villatuotantoon keskittymällä esimerkiksi 1940-luvulla nopeakasvuisempaan hienovillan tuotantoon, joka soveltui hyvin tikkuröijyjen lisäksi monenlaisten muidenkin tekstiilien raaka-aineeksi.¹⁹⁴ On tärkeää huomioida 1950-luvun puolivälissä Hailuodossa voimaantulleen aitalain muutosvoiman niin lammastalouteen kuin tikkuröijyjen materiaaliseen omavaraisuuteen; tekstiiliteollisuuden valmislankatuotanto oli jo sitäkin ennen

---

¹⁹¹ Luutonen et al. 1993, 22, 71.

¹⁹² Korhonen 2018.

¹⁹³ Ks. Kettle 2019.

¹⁹⁴ Kaleva 9.10.1947.

uudistanut neulomiskulttuuria. Vaikka neulonnan 2000-luvun alusta lähtien tullut noste ja merkitys nivoutuu sen hyvinvointia tukeviin ominaisuuksiin, tulee neulonnan hyvinvointivaikutuksia huomioida sen varhaisemminkin historiassa, kuten Fanni Hassin tai Hahdon sisarusten resilienssiä ja minäpystyvyyttä ilmentävistä tekstisitaateista voi todeta.

Samanlainen hyvinvointia tukeva ominaisuus on havaittavissa myös tikkuröijypiirissä. Hailuoto-seuran kotiseututyössä aktiivisesti mukana olevien Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan perustama tikkuröijypiiri on luonut yhteisöllisen tilaisuuden, jossa vaalia ja uudistaa tärkeäksi koettua paikallista kädentaitoa. Neulomisen merkitys yhteisöllisenä toimintana Hailuodossa nivoutuu niin sen historiaan kuin nykyisyyteen, mutta eri tavoin. Aiemmin yhteisöllisyys korostui villan alkutuotannossa eli neulomisen raaka-aineiden valmistamisessa, nykyään neulomisen käytännössä tikkuröijypiirissä. Haapalan ja Sipolan kotiseututyö on nostanut neuleperinteen näkyvyyttä myös suomalaisen käsityökulttuurin kentällä. Tässä tärkeänä instrumenttina voidaan nähdä aloite tikkuröijyn neulomista esittelevän sivun luomiseksi elävän perinnön wikiluetteloon.¹⁹⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö nosti tikkuröijyn neulomisen Suomen kansalliseen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon¹⁹⁶ vuonna 2017; näkyvyys lisäsi neuleperinteen tunnettuutta luoden Hailuodossa käsinneulotuille tikkuröijyille laajempaakin kysyntää. Molemmat mainituista luetteloista nivoutuvat UNESCO:n aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanosuunnitelmaan Suomessa.¹⁹⁷

Tapaustutkimukseni osoittaa samalla, miten Museoviraston tapa jalkauttaa UNESCO:n aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen kansallisen tason toimeenpanosuunnitelmaa yhteisöjä osallistavasti ja sopimuksen 12 § mukaisesti on ollut vaikuttavuutta monella tavalla. Eräs niistä on ollut paikallisen kädentaidon tunnistaminen ja tunnustaminen arvokkaaksi menneiltä sukupolvilta siirtyneeksi eläväksi perinnöksi. Suojelusopimus korostaa aineettoman kulttuuriperinnön merkitystä voimavarana ihmisten arjessa sekä hyvän elämän ja kestävänsä tulevaisuuden osana, joka on linjassa Suomen kulttuuriperintöstrategian¹⁹⁸ tavoitetilan kanssa. Perinneneuleen elävä perintö nivoutuu lisäksi sen kykyyn kertoa tarinoita, jotka antavat hailuotolaisille mahdollisuuden ylisukupolvisen dialogiin; perinteen laajemman kulttuuriperintöyhteisön symbolisten osallisuuden siteiden pohdinta perinteeseen liittyen rajautui ohi

¹⁹⁵ Elävän perinnön wikiluettelo: hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen. Taustalla olevat yhteisöt olivat Hailuoto-seura ry sekä Haapalan ja Sipolan perustama Tikkuröijypiiri Facebook-ryhmä.

¹⁹⁶ Taito.fi. Aineettoman kulttuuriperinnön kansallinen luettelo; Aineeton kulttuuriperintö.fi.

¹⁹⁷ Finlex 47/2013.

¹⁹⁸ Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030.

tutkimuskysymysteni, mutta tarjoaa luonnollisen aiheen jatkotutkimukselle opintojeni seuraavassa vaiheessa.

Hailuotolainen neuleperinne säilyy elävänä perintönä, jos ihmiset kokevat sen merkitykselliseksi tänä päivänä ja vaalivat, uudistavat sekä siirtävät edelleen sen sukupolvelta toiselle välittyntä perinnettä tulevaisuuteen. Aineeton kulttuuriperintö määrittyi tutkielmassani käsittämään kädentaidon lisäksi siihen liittyvän kertomusperinteen, jonka monimediaista muistijälkeä olen tutkielmassani seurannut. Riippumatta silti siitä eteneekö luotolaisen neulominen UNESCO:n kansainväliseen aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon, voidaan siihen kiinnittyvän elävän perinnön sanoa jo olevan osa maailman kollektiivista muistia. Yhtenä aineistonani käyttämäni hailuotolaisten äänitallenteet tulivat osana Kotuksen suomen kielen nauhoitearkistoa vuonna 2024 osaksi UNESCO:n maailman muistin Suomen kansallista rekisteriä.¹⁹⁹ Siten tallenteiden sisältämät kertomukset Perämeren suurimman saaren paikallisesta neuleperinteestä – kuten Fanni Hassi selventämässä tikkuröijyn neulomista ja sen merkitystä – ovat aineettomana kulttuuriperintönä jo osa koko maailman kollektiivista muistia ja muistin paikkaa.

---

¹⁹⁹ Maailman muisti – verkkosivut. *Vuonna 2024 valitut kohteet.*

Lähteet

Kaikki verkkolähteet tarkistettu 18.8.2025.

Tutkimusaineisto

Julkaisematon alkuperäisaineisto

Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipilän haastattelu 13.2.2025. Haastattelija Nina Sundell. Haastattelun äänitallenne ja litteraatio haastattelijan hallussa.

Elina Seppäsen haastattelu 6.2.2025. Haastattelija Nina Sundell. Haastattelun äänitallenne ja litteraatio haastattelijan hallussa.

Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) suomen kielen nauhoitearkisto

Fanni Hassin haastattelu (s. 17.2.1891), julkaisuvuosi 1979. SKN-sarjan vihko: 6. Kirjoittaja Matti Pääkkönen. Murrealue: Pohjois-Pohjanmaan murteet. Äänitteiden signumit: 1155: 1, Oulun nauhoitearkisto, (FH) ja SKNA 338: 1 (KH). Nauhoite ladattavissa ja kuunneltavissa: <https://kotus.fi/sanakirjat/suomen-murteiden-sanakirja/murreaanitteita/suomen-kielen-naytteita-sarja/#sknnaytteet>.

Hailuodon topoteekki

Fanni Hassin haastattelu (s. 17.2.1891) äänityspäivä 16.8.1974. Suomen kielen nauhoitearkisto: 13963:1, Kotimaisten kielten keskus. ID 1087086. Haastattelija Martti Marjaniemi. Tekijät: Fanni Hassi & Martti Marjaniemi. [Topoteekki Hailuoto: Kotiseutuarkisto verkossa](#)

Hilja Klemettilän (s. 1889) haastattelu 12.7.1960. Suomen kielen nauhoitearkisto: 338_2az. Kotimaisten kielten keskus. ID 1075574. Haastattelijoina Irmeli ja Matti Pääkkönen. Tekijät: Hilja Klemettilä, Matti Pääkkönen & Irmeli Pääkkönen. [Topoteekki Hailuoto: Kotiseutuarkisto verkossa](#)

Hilma Vesan (s. 1880-luvulla) haastattelu osa 1; 21.7.1959. Suomen kielen nauhoitearkisto: 190_2a. Kotimaisten kielten keskus. ID 1073536. Haastattelija Matti Pääkkönen. Tekijät: Hilma Vesa & Matti Pääkkönen. [Topoteekki Hailuoto: Kotiseutuarkisto verkossa](#)

Kustaa Adolf Sipilän (s. 1884) haastattelu osa 1, äänityspäivä 13.06.1963. Suomen kielen nauhoitearkisto: 03122_1az. Kotimaisten kielten keskus. ID 1411350. Haastattelija: ei tiedossa. Tekijät: Kustaa Sipilä & haastattelija (ei tiedossa). [Topoteekki Hailuoto: Kotiseutuarkisto verkossa](#)

Sanoma- ja aikakauslehdet

Helsingin Sanomat 30.9.1953 no 263, s. 15. *Saparomarkkinoilla Hailuodossa 2.500 lam-masta*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Historiallinen Aikakauskirja 1.1.1924, nro 3. *Ainutlaatuinen loistoteos. U.T. Sirelius Suomen ryijyt*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Kaiku 16.8.1879 no 33, s. 2–3. *Hai-Luodon pitäjään sotaiset muistelmat*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Kaleva 9.10.1947 no 231, s. 1–3. *Hailuodossakin on jo eräissä taloissa nautakarjaa myyntituottoa silmälläpitäen*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Kaleva 15.10.1933, no 237, s. 6–7. *Saarimaan saporomarkkinat*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Kauppalehti 28.7.2021, no 141, s. 15. *Hailuotolaisesta tikkuröijystä tuli trendikäs*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Kotiteollisuus: kotoisen kätevyuden ja yritteliäisyyden edistäjä 1.1.1040, no 10, s. 9–17. *Hailuodon kotiteollisuusväkeä*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Liitto 3.10.1948 no 227, s. 2. *Hailuodon lampaat saatiin kokoon tavallista paremmin. Edustajamme saaren "saporomarkkinoita" seuraamassa*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Liitto 1.10.1952, no 226, s. 5. *Hailuotolaisten suuri juhlapäivä – saporomarkkinat eilen. Saarella on nykyisin noin 3000 lammasta eli puolitoista lammasta asukasta kohti*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Pellervo 25.11.1936, no 33, s. 20. *Piirteitä Hailuodon lammastaloudesta*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Rantalakeus 21.11.2019, no 47, s. 28. *Hailuodon Akin tikkuröijy valmistui*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Rantalakeus 12.5.2021 no 19, s. 34. *Hän syntyi kotona*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Rantalakeus 18.9.2019, no 38, s. 16. *Nollaamista, ei suorittamista*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Rantapohja 24.3.2020 no 23, s. 10–11. *Rakkaudesta neulomiseen syntyi neulontapiiri Luotolaiset*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Suomen Kuvalehti 18.10.1924, nro 42. *Suomen ryijyt. Muutamain taiteemme tuntijain lausuntoja niistä vastailmestyneen prof. U.T. Sireliuksen Ryijy-kirjan johdosta*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Suomen käsityönopettajien liiton ulosantama 1.1.1924. *Suomen ryijyt, U.T. Sirelius*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Suomen Sosiaalidemokraatti 8.11.1924, nro 261. *Suomen ryijyt. Loistoteos kansantaiteesta*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Taito-lehti 1/2014. *Viesti Luodolta*. Kemppainen, Karoliina. Helsinki. Taito-liitto.

Uusi Suomi 5.10.1952, no 269, s. 9. *Hailuodon "saporomarkkinat". Suuri lampaiden koamistilaisuus*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Viiri 1.1.1936 no 2, s. 2. *Auttava käsi on tervetullut jokaiselle työtä ja ansiota etsivälle*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Viiri 1.1.1936 no 5, s. 18. *O.Y. Neoviuksen edustajat eri paikkakunnilla*. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Villamies: Tehdasvilla oy:n asiamieslehti no 2, s. 6. *Hailuoto pyrkii parhaaksi lammaspitäjäksi*. Iivari Koli. Kansalliskirjaston digitoitu aineisto.

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen-Kolu, Marjo, Svinhufvud, Leena, Träskelin, Rauno, Kokkonen, Jüri & Viljanen, Eeva (toim.) 2009. *Ryijy! The Finnish ryijy-rug*. Helsinki: Designmuseo.

Carden, Siún 2014. Cable Crossings: The Aran Jumper as Myth and Merchandise. *Costume* 48 (2): 260–75. <https://doi.org/10.1179/0590887614Z.00000000053>.

Carden, Siún 2019. The Place of Shetland Knitting, *TEXTILE*, 17:4, 357–367. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14759756.2019.1639416>.

Heikkinen, Reijo 2019. *Hailuoto – Perämeren helmi: Hailuodon ja sen merialueiden vaiheita*. Kajaani: Reijo Heikkinen.

Hohti, Paula 2023. Knitting History Through Reconstruction: The Making and Meaning of Early Modern Stockings, *Textile History*, 54:1, 100-131. <https://doi.org/10.1080/00404969.2024.2393229>.

Hyvärinen Elina 2005. *Kymmenellä pikkutikulla miestä myöten. Hailuodon perinneneuleen materiaalit, työvälaineet ja valmistus*. Joensuun yliopisto. Käsityötieteen proseminaarityö. [Tieto haettu hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen wikiluettelosta. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Hailuotolaisen_tikkur%C3%B6ijyn_neulominen].

Immonen, Visa 2016. Sotkuinen aineellisuus: menneisyyden merkityksistä ja ihmiskeskeisyydestä esineiden ajallisuuteen. *Historiallinen Aikakauskirja* 114 (2): 190–200. <https://doi.org/10.54331/haik.140315>.

Julku, Kyösti, Satokangas, Reija & Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys 1988. *Hailuodon keskiaika*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.

Kalela, Jorma 2010. Historian rakentamisen mieli ja tutkijan valinnat. Grönholm, Pertti & Anna Sivula (toim.) *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Historia mirabilis 6. Turun historiallisen yhdistyksen referee-sarja. Turun historiallinen yhdistys. Turku.

Kaukonen, Toini-Inkeri 1985. *Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut*. Porvoo: Helsinki: Juva: WSOY.

Kettle, A. 2019. Textile and Place, *TEXTILE*, 17(4), pp. 332–339. [Viitattu 25.1.2025] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14759756.2019.1639413>.

- Korhonen, Outi 2018. Hailuotolaisten kaukokalastus Ruotsin puoleisilla pyyntipaikoilla Hamminan rauhan jälkeen. *Nautica Fennica* 2018 (1): 142–56. <https://journal.fi/nauticafennica/article/view/107943>.
- Korhonen, Outi, Blomster, Kari, Lehtimäki, Raimo, Vehkaoja, Teemu, Väisänen, Pekka, Yli-
maunu, Juha & Sirpa Hammar 2022. *Perämeri: 500 vuotta meritietä pohjoiseen*. Helsinki:
Suomen Majakkaseura ry - Finlands Fyrsällskap rf.
- Kouhia, Anna 2020. The Knitted Fabric of Finland: Contemporary Handcrafted Woolly Socks
Depicting the Nation State. *TEXTILE 18* (2): 180–202.
<https://doi.org/10.1080/14759756.2019.1652430>.
- Lempiäinen, Piia 2016. *Vaatteet, muoti ja asema. Oululaisten pukeutuminen 1600-luvulla*.
Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Filosofian, historian,
kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. <http://hdl.handle.net/10138/169718>.
- Luutonen, Marketta 2008. HANDMADE MEMORIES. *TRAMES XII* (3): 331–41.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=216286>.
- Luutonen, Marketta 1997. *Kansanomainen tuote merkityksenkantajana: tutkimus suomalaisesta villapaidasta*. Artefakta 3. Helsinki: Akatiimi.
- Luutonen, Marketta, Bäckman, Anna-Maija & Gunnar Bäckman 2016. *Lankapaitoja ja muita asusteita*. Helsinki: Maahenki.
- Luutonen, Marketta, Almay, Mirja, Mitronen, Kyllikki & Raili Kannel 1993. *Sydämenlämmittäjä ja tikkuripaita: Perinteisiä neuleita Suomesta ja Eestistä*. Helsinki: Tammi.
- Luutonen, Marketta 2007. Tuotesuhteita: pohdintoja ihmisistä ja tuotteista. *ARTEFAKTA*
1238-1829; 18. Hamina: Akatiimi.
- Luutonen, Marketta 2001. Villapaita pohjalaismiehen rooliasuna. *Lähikuva – audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu* 14 (2): 50–62. <https://doi.org/10.23994/lk.116183>.
- Meriläinen-Hyvärinen, Anneli 2008. Enduring Cultural Heritage of Finnish Island Hailuoto from the 1880s until 2008. *Ethnologia Fennica* 35, 31–47. Jyväskylä, 31–47.
- Mähkä, Rami, Ahonen, Marika, Heikkilä, Niko, Ollitervo, Sakari & Marika Räsänen 2022. *Kulttuurihistorian Tutkimus: Lähteistä Menetelmiin Ja Tulkintaan*. Turku: Kulttuurihistorian seura.
- Nora, Pierre 1989. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*,
nro 26, 7–24. <https://doi.org/10.2307/2928520>.
- Paulaharju, Samuli 1914. *Kuvauksia Hailuodosta: vanhan väen muistelmien mukaan*. Helsinki: Kansanvalistusseuran toimituksia 167.
- Rantala, Heli & Sakari Ollitervo (toim.) 2015. *Kulttuurihistoriallinen katse*. Turun yliopisto.

- Rauhala, Anna 2019. *Neulontan taito*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Rauhala, Anna 2020. Neulonta - kestävä kehitys: Lectio praecursoria Helsingin yliopistossa 20.12.2019. *Elore*, 27(1), 113–118. <https://doi.org/10.30666/elore.90514>.
- Ruhe, Stella 2013. *Dutch Traditional Ganseys. Sweaters from 40 Villages*. Amsterdam: Forte Uitgevers.
- Salmi, Hannu 2022. Kulttuurihistoria merkitysten tutkimuksena. Teoksessa Mähkä, Rami, Marika Ahonen, Niko Heikkilä, Sakari Ollitervo & Marika Räsänen 2022. *Kulttuurihistorian tutkimus: Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. 1. painos. Turun yliopisto: Kulttuurihistorian seura, 2022.
- Satokangas, Reija 1986. Vanhojen karttojen Hailuoto. Teoksessa *FARAVID 10/86; Pohjois-Suomen historiallisen yhdistyksen vuosikirja*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallisen yhdistys ry, 117–133.
- Seesmeri, Laura 2023. Puikkarin ja liitupiipun heijastama elämä: Paikallismuseon esinekoelma biografiana saaresta ja sen ihmisistä. *Nautica Fennica*, 95–110. <https://journal.fi/nauticafennica/article/view/160591>.
- Sirelius, U. T. 1924. *Suomen ryijyt: tekstiilihistoriallinen tutkimus*. Helsinki: Otava.
- Sivula, Anna 2010. Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. – Grönholm, Pertti & Anna Sivula (toim.) *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Historia mirabilis 6. Turun historiallisen yhdistyksen referee-sarja. Turun historiallinen yhdistys. Turku.
- Sivula, Anna 2017. *Mitä teollinen kulttuuriperintö on? Satakunnan teollinen kulttuuriperintö*. Satakunnan Historiallinen Seura, Harjavalta.
- Suomela, J.L. 1967. *Hailuoto: Entisiä Vaiheita*. Hailuodon kotiseututoimikunta.
- Suomela, J. L. 1969. *Hailuoto: Kotiseutumme*. Hailuoto: Hailuodon kotiseututoimikunnan keräilyjä.
- Tuomi-Nikula, Outi, Haanpää, Riina & Aura Kivilaakso (toim.) 2013. *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Venäläinen, Helvi 1928 (vuosi epäselvä, julkaisematon opinnäyte). *Hailuodon naisten vanhat käsityöt ja niihin liittyvä sanasto*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Suomen kielen laitos. [Tieto haettu hailuotolaisen tikkuröijyn neulomisen wikiluettelosta. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Hailuotolaisen_tikkur%C3%B6ijyn_neulominen].
- Wigren, Helge E. 1998. *Tutustu Hailuodon Historiaan! Johdatus Kotisaaren Menneisyyteen*. J. L. Suomelan rahasto.

Verkkolähteet

Aineeton kulttuuriperintö.fi. *Sopimus Suomessa. Kansallinen luettelo*. <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/sopimus-suomessa/kansallinen-luettelo>.

Elävän perinnön wikiluettelo. *Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen*. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Hailuotolaisen_tikkur%C3%B6ijyn_neulominen. [Haettu 19.1.2025].

Elävän perinnön wikiluettelo. *Korsnäsinpaidan valmistaminen*. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Korsn%C3%A4sinpaidan_valmistaminen.

Finto. fi. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. *Röijyt*. <https://finto.fi/koko/fi/page/p39889>.

Finlex.fi. 47/2013. *Valtioneuvoston asetus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta*. <https://finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimus-sarja/2013/47?language=fin>.

Hailuoto-seura ry:n verkkosivut. *Hailuoto-seuran hallituksen jäsenet*. <https://hailuoto-seura.fi/yhdistys/hallituksen-jasenet>.

Hailuoto-seura ry:n verkkosivut. *Tikkuröijynäyttely ja neuvontapiste on avattu jälleen*. <https://hailuoto-seura.fi/tikkuroijynayttely-ja-neuvonta>. [Haettu 18.1.2025].

Kansallismuseon Finna:n verkkosivut. Björnholm, S. *Tikkuripaita Hailuodosta; villapaita; miehen villapaita*. <https://suomenkansallismuseo.finna.fi/Record/museovirasto.F919BDC9649BA79AE7D84E7F782E168E?sid=4907682798>.

Kodin Pellervon verkkosivut 22.3.2018. *Aito luotolainen*. Teksti Pasi Puuperä, kuvat Pekka Fali. <https://kodinpellervo.fi/jutut/aito-luotolainen/>.

Kotimaisten kielten keskuksen Kielikello-verkkojulkaisu. *Neuloa – kutoa – ommella. Käsi-työalan sanojen työnjako*. <https://kielikello.fi/neuloa-kutoa-ommella-kasityoalan-sanojen-tyonjako/>.

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivut. *Suomen kielen nauhoitearkisto*. <https://kotus.fi/kotus/kieliaineistot/suomen-kielen-nauhoitearkisto/>.

Maailman muisti –verkkosivut. *Suomen kielen nauhoitearkisto*. <https://maailmanmuisti.fi/kohde/suomen-kielen-nauhoitearkisto/>.

Maailman muisti –verkkosivut. *Vuonna 2024 valitut kohteet*. <https://maailmanmuisti.fi/kansallinen-rekisteri/vuonna-2024-valitut-kohteet/>.

Meillä Kotona verkkosivut 6.9.2022. *Pohjalaisneuleiden historia yltää aina 1800-luvulle – taitoa ja kärsivällisyyttä vaativat neuleet ovat tunnustus kotiseurakkaudesta*. Tekijä: Anu Wallinkkoski; kuvat: Pia Inberg. <https://www.meillakotona.fi/artikkelit/pohjalaisneuleiden-historia>.

Museovirasto. *Aineettoman kulttuuriperinnön toimintasuunnitelma 2024–2028*. https://stmuseovirastoprod.blob.core.windows.net/museovirasto/Meista/Julkaisut/Aineettoman_kulttuurin_toimenpanosuunnitelma_2024_28_fi.pdf.

Museoviraston verkkosivut. *Aineettoman kulttuuriperinnön verkkosivut*. <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/>

Museoviraston verkkosivut: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY). *Hailuoto*. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1394.

Museoviraston verkkosivut: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY). *Kallankarien kalastajatukikohta*. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1313.

Schroderus 1865. *Kuvaelmia Suomen maakunnista VI. Pohjanmaa*. Turku. Wilenin ja kumpp. kirjapaino. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/teos/binding/1910118?term=Hailuoto&term=hylkeenpyynti&page=62>.

SKS kansallisbiografia. *Sirelius, Uno Taavi*. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3633>.

Suomalainen villa verkkosivut. <https://www.suomalainenvilla.fi/villa/>.

Suomen kansallismuseo: *Tikkuripaita Hailuodosta; villapaita; miehen villapaita*. Kansatieteelliset kokoelmat. Esinetunniste: K10193:2. <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.F919BDC9649BA79AE7D84E7F782E168E?sid=4908635646>.

Suomen Kulttuurirahaston verkkosivut 17.5.2024. *Pohjois-Pohjanmaan suurin apuraha kirjallisuuteen*. <https://skr.fi/blog/pohjois-pohjanmaan-kulttuurirahaston-suurin-apuraha-kirjallisuuteen/>.

Suomen käsityön museon verkkosivut. *tikkuripaita; neulepaita; tikkuri; tikkuröijy; luotolainen*. Ammattikäsityön kokoelmat. Esinetunniste E1441/005. <https://finna.fi/Record/skm.158567367709300?sid=5002875242>.

Taito.fi. *Aineettoman kulttuuriperinnön kansallinen luettelo*. <https://www.taito.fi/me-olemmetaito/kasityon-aineeton-kulttuuriperinto/kansallinen-luettelo/>.

Taito Pohjois-Pohjanmaan verkkosivut. *Tieto meistä. Toimipaikat*. <https://www.taito.fi/pohjoispohjanmaa/tietoa-meista/toimipaikat/>.

Tieteen termipankki: *anakronismi*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:anakronismi>.

Tikkuröijypiirin Facebook-sivut. <https://fi-fi.facebook.com/groups/221287912281470/>.

Tilastokeskuksen verkkosivut: *rahanarvonmuunnin*. <https://stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. VAMA 2021; *Pohjois-Pohjanmaa*. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristökeskus. https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VAMA%202021_16%20Pohjois-Pohjanmaa.pdf.

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030, toim. Mirva Mattila. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-895-6>.

Pudas, Annumaiju. Kalastajaneule luotolainen on villapaitojen klassikko. *Yle.fi* 13.11.2013, päivitetty 25.1.2021. <https://yle.fi/aihe/a/20-117510>.

Liitteet

Liite 1.

Elina Seppäsen puolistrukturoidun haastattelun (6.2.2025) teemarunko

Elina Seppänen; Taito Pohjois-Pohjanmaa ry:n toiminnanjohtaja, käsityökoulun rehtori sekä Taitoliiton hallituksen jäsen kaudella 2024–2025

Teema 1: Oma tausta hailuotolaiseen tikkuröjyyn liittyen – muistoja, ensimmäisen tikkuröjyn neulominen yms.

Teema 2: Hailuotolainen tikkuröjy osana Pohjois-Pohjanmaan käsityökulttuuria.

Teema 3: *Tikkuröjypiiri* – taustaa, tikkuröjypiirin aloitus ja yhteistyö Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan kanssa.

Teema 4: *Tikkuröjypiirin* hybridiversio – aloitus, kehittyminen ja suosio.

Teema 5: *Tikkuröjypiiri* Facebookissa.

Teema 6: *Tikkuröjy-näyttely* Hailuodon Galleria Luodossa.

Teema 7: *Luotolainen-* ja *Luotsi-*tuoteperheen kehittäminen – miksi tuoteperhe kehitettiin eli miten kehittäminen alkoi sekä miten se on laajentunut vuosien varrella?

Teema 8: *Luotolainen-*tarvikepakkaus ja materiaalivalmistajien valinta.

Teema 9: Taito Pohjois-Pohjanmaa alueellisena toimijana kädentaitojen vaalimisessa ja esittämisessä.

Teema 10: *Taitoliitto* Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen²⁰⁰ akkreditoituna asiantuntijaorganisaationa eli oma toiminta Taitoliitossa ja Taito Pohjois-Pohjanmaan ry:ssä.

---

²⁰⁰ Finlex.fi. 47/2013; [YLEISSOPIMUS AINEETTOMAN KULTTUURIPERINNÖN SUOJELEMISESTA - FINLEX®](#) [Haettu 1.2.2025; uudistettu verkko-osoite päivitetty 22.4.2025; [47/2013](#) | [Sopimussarja](#) | [Finlex](#)]

Liite 2.

Anne-Maria Haapalan ja Auli Sipolan puolistrukturoidun haastattelun (13.2.2025) teemarunko

FM Anne-Maria Haapala; Tikkuröijypiirin perustaja, Hailuotoseura ry:n puheenjohtaja
2025

KM Auli Sipola; Tikkuröijypiirin perustaja

Teema 1: Oma tausta Hailuotoon ja hailuotolaiseen tikkuröijyyn liittyen – ensimmäisen tikkuröijyn neulominen, miksi halusit neuloa sen yms.

Teema 2: Miten olette tutustuneet toisiinne?

Teema 3: *Tikkuröijypiiri* – taustaa, tikkuröijypiirin aloitus

Teema 4: *Tikkuröijypiirin* hybridiversio – aloitus ja ajoitus sekä yhteistyö Taito Pohjois-Pohjanmaan & Elina Seppäsen kanssa.

Teema 5: *Tikkuröijypiiri* Facebookissa.

Teema 6: *Tikkuröijy-näyttely ja neuvontapiste* Hailuodon Galleria Luodossa – Taiken (Taitteen edistämiskeskuksen) apuraha.

Teema 7: *Tikkuröijy-näyttelyn* yhteistyökumppanit – FabLab Oulu, valokuvataiteilija Aino Väänänen, tekstiilitaiteilija Mari Nurmesniemi, Hailuodon peruskoululaiset ja Taito Pohjois-Pohjanmaa.

Teema 8: Yhteistyö Taito Pohjois-Pohjanmaan kanssa yleisesti.

Teema 9: Hailuotolainen tikkuröijy *elävän perinnön wikiluettelossa*²⁰¹ ja *Suomen kansallisella aineettoman kulttuuriperinnön listalla*²⁰² – mitä se merkitsee teille hailuotolaisina?

Teema 10: *Kirjaprojekti* hailuotolaisesta tikkuröijystä ja *Suomen kulttuurirahaston Pohjois-Pohjanmaan* työskentelyapuraha siihen.

---

²⁰¹ [Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen – Elävän perinnön wikiluettelo](#)

²⁰² [Elävän perinnön kansallinen luettelo/valitut – Elävän perinnön wikiluettelo](#)